

ଓঞ্জবোৰ্ড

3

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırlız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayraqınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hərbə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştaqdır!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

ՀԵՂՋԱՆ ԱԼԻԵՎ
ԱՇԽԲԱԶԱԿԵԼՈ ԿԱՀԿԱՆ ՍԱՅՐՈՒԹ ԱՐԹՅԵԼՈ ՀՈԴԵՐՈ

ოქთაი რაჯაბოვი, ნაზიმ ქაზუმოვი,
ოფელია იმანოვა

მუსიკა

ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების მე-3 კლასისათვის
«მუსიკა» საგნის
სახელმძღვანელო

დამტკიცებულია აზერბაიჯანის რესპუბლიკის
განათლების სამინისტროს 05.07.2010 წლის
№973-ე ბრძანებით.

© აზერბაიჯანის რესპუბლიკის განათლების სამინისტრო-2016

საავტორო უფლებები დაცულია. სპეციალური ნებართვის გარეშე ამ გამოცემის ან მისი
რომელიმე ნაწილის ხელახალი გამოცემა, ასლის გადაღება, ელექტრონული
საინფორმაციო საშუალებებით გავრცელება კანონით აკრძალულია.

გამომცემლობა «Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya»

გთხოვთ სახელმძღვანელოსთან დაკავშირებული თქვენი გამოხმაურება, შენიშვნები და
წინადადებები გამოაგზავნოთ tahsil_az@yahoo.com და derslik@edu.gov.az ელექტრონულ
მისამართებზე. წინასწარ მადლობას მოგახსენებთ ჩვენთან თანამშრომლობისათვის!

მელოდია

სიმღერა

ცეკვა

მარში

თემა 1

აზერბაიჯანელი კლასიკოსი კომპოზიტორები, რომლებიც საბავშო სიმღერებსაც წერდნენ

1. გაიხსენე სიმღერები, რომლებიც სურათებზე გამოსახულ კომპოზიტორებს ეკუთნით

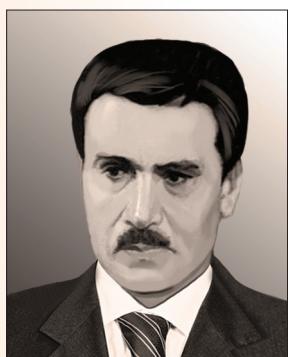
უზეირ
ჭავიძეკოვი

ფიქრეთ
ამიროვი

საიდ
რუსთამოვი

განბარ
ჟეისეინლი

ალაბაჯი
რზაევა

სულეიმან
ალესკეროვი

ოქთაი
ზულფიგაროვი

მიდჰად
აჟმედოვი

ასრა
სულთანოვა

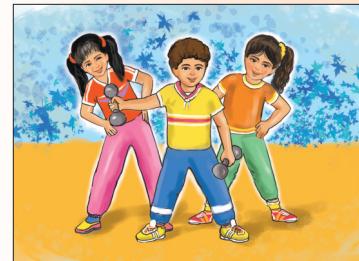
2. გაიხსენე მე-2 კლასში ნასწავლი სიმღერები, რომლებიც სხვადასხვა ჟანრს მიეკუთნება.

მუსიკალური ნიმუშების მოსმენისას, დააზუსტე მათი ჟანრები.

3. რომელ სიმღერებს გახსენებენ ეს სურათები?

ახალი სიმღერები

სიმღერა „ხაზარი“, რომელიც კომპოზიტორმა საიდ რუსთამოვმა პოეტ მირმეჰდი სალეჰზადეს ლექსზე შექმნა, ჩვენს საგანძურს, კასპიის ზღვას ეძღვნება. ეს სიმღერა, ვალსის ტემპში $\frac{3}{4}$ ზომისაა, აუჩქარებლად იმღერება.

XƏZƏR

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.*

I

Xəzər, Xəzər, coşqun Xəzər,
Dalğan göyərçinə bənzər.
Səhər-axşam qucağında
Gəmi üzər, qayıq gəzər.

Nəqərat:

Xəzər, Xəzər, coşqun Xəzər,
Dalğan göyərçinə bənzər.

II

Dənizçilər üzə-üzə,
Sularında gəzə-gəzə.
Doğma qardaş ellərindən
Pay gətirir hər gün bizə.

Nəqərat:

$\frac{3}{4}$ ზომა, როგორც წესი, ვალსის ხასიათისაა. ამ ტიპის სიმღერებში ძირითადად მერვედ ნოტებს ხმარობენ.

შეკითხვები

- ვინაა აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სახელმწიფო ჰიმნის ავტორი?
- ვის იცნობ აზერბაიჯანელ კომპოზიტორთაგან, რომელიც საბავშო სიმღერებს ქმნის?
- ვინაა სიმღერა „ხაზარის“ ავტორი?
- რაზეა სიმღერა „ხაზარი“ და რა ხასიათისაა იგი?

თემა 2

პროგრამული საბავშო ინსტრუმენტული მუსიკა

გარა გარაევი

კომპოზიტორი ხშირად თავის საფორტეპიანო პიესებს არ ასათაურებს.

მსოფლიოში ცნობილი კომპოზიტორი გარა გარაევი ძირითადად რთული ფორმის მუსიკალური ნაწარმოებების ავტორია. მისი ბალეტები „შვიდი ლამაზმანი“ და „მეხნაცემი გზებით“ არა მხოლოდ აზერბაიჯანში, არამედ მრავალ ქვეყანაში დაიდგა. კომპოზიტორს ასევე შექმნილი აქვს მრავალი ინსტრუმენტული ნაწარმოები, მათ შორის საფორტეპიანო პრელუდიები და პროგრამული საბავშო პიესები, რომელთაც ახალგაზრდა პიანისტები დღესაც ასრულებენ. ხალხმა მისი ის მელოდიებიც შეიყვარა, რომლებიც მან კინო ფილმებისათვის დაწერა. გარა გარაევმა ამავე დროს ბავშვებისათვის შექმნა პროგრამული მუსიკა, რომელსაც „სიმღერა მშვიდობაზე“ ეწოდება.

გარა გარაევის პიესა, „მხიარული ამბავი“, როგორც სათაურიდანაც ჩანს, მხიარული ხასიათისაა და 2/4 ზომისაა. როცა ვამბობთ, საფორტეპიანო პიესა, იგულისხმება ამ ინსტრუმენტისათვის დაწერილი მცირე ზომის ნაწარმოები. მცირე ზომის ნაწარმოებში კომპოზიტორი ცდილობს, მუსიკის მეშვეობით შექმნას სათაურის შესაბამისი სახეები. საფორტეპინო პიესაშიც „მხიარული ამბავი“ გარაევი ცდილობს, რომ მუსიკის მეშვეობით გადმოსცეს ბავშვების მხიარული განწყობა და ამბავი, რომელიც ამ განწყობას შესაბამება.

ფიქრეთ ამიროვი

მსოფლიოში ცნობილი კომპოზიტორი ფიქრეთ ამიროვი კი რთული ფორმის სიმფონიების, ოპერის, ოპერეტების, ბალეტისა და სხვა ჟანრის ნაწარმოებების ავტორია. მისი ოპერა „სევილი“ ბალეტი „ათას ერთი ღამე“ და სხვა ნაწარმოებები დაიდგა მსოფლიოს ყველაზე დიდ ოპერისა და ბალეტის თეატრებში. კომპოზიტორი ასევე ავტორია ხალხურ სტილში დაწერილი მრავალი სიმღერისა და საფორტეპიანო პიესის, რომლებიც ბავშვებისათვისაა განკუთნილი. მისი საფორტეპიანო პიესები და „თორმეტი მინიატურა“ პროგრამულ ნაწარმოებთა რიგს განეკუთნება.

მუსიკალური ლექსიკონი

ინსტრუმენტული მუსიკა – სხვადასხვა ინსტრუმენტისთვის, ანდა ინსტრუმენტთა ჯგუფისთვის დაწერილი ნაწარმოები
პროგრამული ნაწარმოებები – ცნობილი მუსიკალური ნაწარმოებები
მინიატურა – ისევე, როგორც მხატვრობაში, მცირე მოცულობის ნაწარმოები.

მოვისმინოთ მუსიკა

„მარში“ ციკლიდან „12 მინიატურა“

ფიქრეთ ამიროვის პიესა „მარში“ 2/4 ზომითაა დაწერილი და როგორც სახელიდანაც ჩანს მარშის ტემპშია. იმის გამო, რომ მაჟორის კილოშია, ადამიანში მხიარულ განწყობას იწვევს. კომპოზიტორმა ამ მარშისათვის ძალზედ მოხერხებულად გამოიყენა აზერბაიჯანული კლასიკური მუღამის – „რასტის“ ინტონაცია. მოსწავლეებს შეუძლიათ მისი რიტმის ფონზე ნაბიჯით იარონ.

ვისწავლოთ ახალი სიმღერა

TƏNBƏL

*Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Teymur Elçinindir.*

I

Doğdu günəş səhər-səhər,
İşə çıxdı bütün şəhər. (2)
Dirsəklənib qalxdı tənbəl,
Baxdı tənbəl-tənbəl, (2)
Tənbəl, tənbəl.

II

Dedi: «Mənə çörək verin,
Axı acam, yemək verin». (2)
Yedi, yatdı, yatdı, yedi,
Yenə yatdı tənbəl-tənbəl, (2)
Tənbəl, tənbəl.

ვისწავლოთ ახალი სიმღერა

ტონიკური სამხმოვანება (ტ5/3)გამას I, III და V საფეხურების ერთბლივ շდერადობას ტონიკური სამხმმოვანება ეწოდება. დო მაჟორული გამას I საფეხურს- დო, III საფეხურს-მი, V საფეხურს-სოლ ეწოდება და ასე იწერება:

შეკვითხები

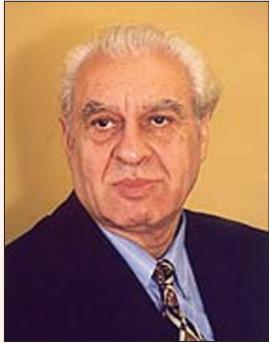
1. გარა გარაევისა და ფიქრეთ ამიროვის ბავშვებისათვის დაწერილ რომელ ნაწარმოებს იცნობთ?
2. მუსიკაში როგორ ნაწარმოებებს ეწოდებათ მინიატურული?
3. როგორი ხასიათისაა გარა გარაევის საფორტეპიანო პიესა, რომელსაც „მხიარული ამბავი“ ეწოდება?
4. ვინ არიან სიმღერა „ზარმაცის“ ავტორები?
5. როგორი ხასიათისაა მუსიკალური ნაწარმოები „ზარმაცი“?

თემა 3

პროგრამული ინსტრუმენტული მუსიკა და სიმღერები

მუსა მირზაევი

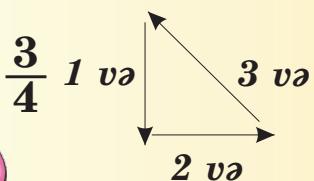
ცნობილი აზერბაიჯანელი კომპოზიტორი მუსა მირზაევი მრავალი სიმფონიური, კამერული და ინსტრუმენტული ნაწარმოების ავტორია. მუსა მირზაევის შემოქმედებაში მკვეთრად ჩანს აზერბაიჯანული ხალხური მუსიკის ინტონაციები. მაგალითად, „ზამთარში ათოვს მთათა მწვერვალებს“ „აყვავდა“, „იალლი“ და სხვა აზერბაიჯანული სიმღერებისა და ცეკვების საფუძველზე მის მიერ ფორტეპიანოსა და სმფონიური ორკესტრისათვის დაწერილი პიესები სადა მუსიკალური ინტონაციით ხალხის დიდ ინტერესსა და სიყვარულს იმსახურებს. იმასაც დავძენთ, რომ ყველა ეს, პროგრამული მუსიკალური ნაწარმოებია. იმის გამო, რომ პროგრამული ინსტრუმენტული მელოდიები დასათაურებულია, მის შინაარსს ბავშვები ადვილად იგებენ.

კომპოზიტორის შემოქმედებაში მრავალი საფორტეპიანო პიესაა, რომლებიც იმისთვისაა გათვალისწინებული, რომ ბავშვებმა ფორტეპიანოზე შესარულონ. ერთ–ერთ ასეთ საფორტებიანო პიესას „იუმორესკა“ ეწოდება. სიტყვა იუმორესკა სახუმაროს ნიშნავს. ესეიგი კომპოზიტორი ამ ნაწარმოების მეშვეობით შეეცადა, გადმოსცეს ბავშვების ხუმრობა.

ეს მუსიკა მხიარული ხასიათისაა და იმის გამო, რომ სწრაფ ტემპში სრულდება, ბავშებში მხიარულ განწყობას ქმნის.

სიმღერებსაც თავიანთი სახელწოდება აქვთ. ესეიგი სიმღერლბიც შეიძლება პროგრამულ მუსიკას მივაკუთნოთ. წინა გაკვეთილზე ვისწავლეთ ფიქრეთ ამიროვის სიმღერა, რომელსაც „ზარმაცი“ ეწოდება. იმისათვის, რომ ამ მელოდიის ხასიათი ეჩვენებინა, კომპოზიტორმა ფიქრეთ ამიროვმა მრავალნაირი ინსტრუმენტი გამოიყენა. მუსიკის მელოდიიდან და მისი მიმდინარეობიდან ნათლთდ ჩანს, რომ ზარმაცის განძრევაც კი ეზარება, მუდამ მხართებოზე წამოწლილს სძინავს. ამისათვის კომპოზიტორი მშვიდი ხასიათის ტემპსა და დინამიურ სახესხვაობებს იყენებს. როცა ამ სიმღერას ვისმენთ, თვალწინ გვიდგება ბავშვი, რომელსაც არაფრის გაკეთება არ სურს. ესეიგი, მუსიკის საშუალებით შესაძლებელია სხვადასხვა სახეების შექმნა.

1. 3/4 ტაქტს დირიჟორობა ქვემოთ ნაჩვენები სქემის მიხედვით.

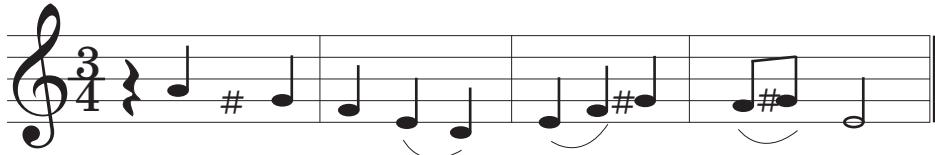

$$\frac{3}{4} \text{ } \textcircled{1} = 3 \text{ } \textcircled{1}$$

ნოტის გვერდით წერტილი, მას გრძლიობის ნახევარს უმატებს.

სიმღერას „ხაზარზე“ კიდევერთხელვის სენებთ და ვმღერივართ. ამ სიმღერის ერთი წინადადების სადირიჟორო წესი ასე შეიძლება ვუჩვენოთ სანოტო ნიმუშზე.

მუსიკალური ლექსიკონი

იუმორესკა – პატარა სახუმარო ინსტრუმენტული ნაწარმოები.

მოდერატო – ნელი ტემპი

ალეგრო – სწრაფი ტემპი

ადაფიო – მძიმე, მშვიდი ტემპი

ანდანტე – საშუალო ტემპი

დირიჟორი

დირიჟორი არის პიროვნება, რომელიც მუსიკალურ კოლექტივს ხელმძღვანელობს. მსოფლიოში ცნობილი აზერბაიჯანელი კომპოზიტორი და დირიჟორი ნიაზი თაღიზადე ქმნიდა რა განსხვავებული ჟანრის მშვენიერ მუსიკალურ ნაწარმოებებს, ამავე დროს დირიჟორობას უწევდა აზერბაიჯანელი და მსოფლიო კლასიკოსების ნაწარმოებებს როგორც სამშობლოში, ისე მის ფარგლებს გარეთ. ნიაზის მიერ შექმნილი ოპერა, რომელსაც „ჩიტრა“ ეწოდება, არა მარტო ჩვენი რესპუბლიკის, არამედ მრავალი უცხო ქვეყნის ოპერისა და ბალეტის თეატრებში დაიდგა. კომპოზიტორის ოპერა „ხოსროვი და შირინიც“ წლების მანძილზე იდგმებოდა ახუნდოვის სახელობის ოპერისა და ბალეტის თეატრის სცენაზე.

ნიაზი თაღიზადე

შეკითხვები

1. როგორ უწევენ დირიჟორობას $\frac{3}{4}$ ზომის ტაქტს?
2. შეიძლება, თუ არა სიმღერებსაც პროგრამული ნაწარმოები ვუწოდოთ? რატომ?
3. ვინაა „იუმორეკას“ ავტორი და როგორი ხასიათისაა აღნიშნული ნაწარმოები?

თემა 4

აზერბაიჯანული საბავშო ხალხური სიმღერა

„თუთუ ბებია“ აზერბაიჯანული საბავშო ხალხური სიმღერაა. მოდით ახლა ეს სიმღერა ვისწავლოთ.

როცა ვსწავლობთ აზერბაიჯანულ საბავშო ხალხურ სიმღერას „თუთუ ბებია“-ს, ყურადღება უნდა გავამახვილოთ მისი მელოდიის საცეკვაო ხასიათზე.

TUTU NƏNƏM

(Azərbaycan xalq mahnısı)

I

Qızıl inək, yiyən mənəm,
Sənə «qızıl» deyən mənəm.

Nəqərat:

Tutu nənəm, nənəm, nənəm. (2)

იმის გამო, რომ ეს სიმღერა საცეკვაო ხასიათისაა, მას სიმღერა-ცეკვასაც უწოდებენ.

მოვისმინოთ მუსიკა

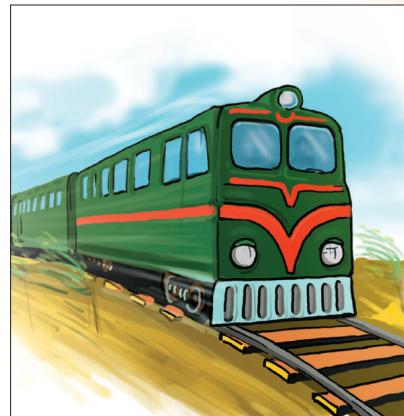
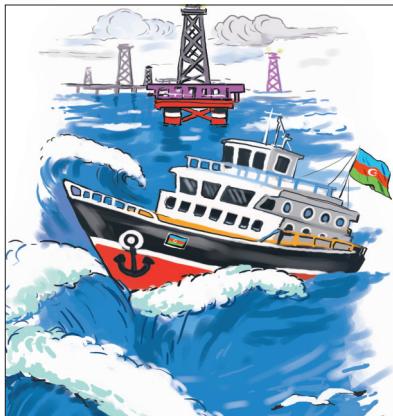
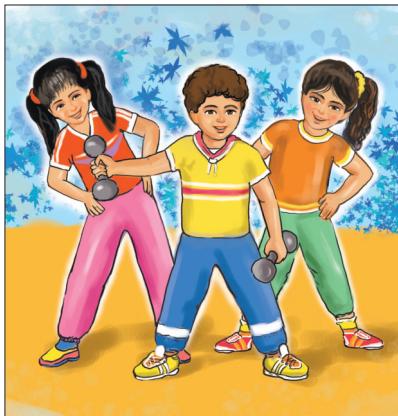
მოვუსმინოთ ჭრელთავას არიას,
იბრაჰიმ მამედოვის ოპერიდან „მელა და ჭრელთავა“. ამისათვის ჯერ მოვუსმინოთ არის ინტონაციის ძირითად საფუძველს.
როგორც დავინახეთ, მარშის ტემპი აქ უფრო ნათლად იკვეთება. ესეიგი ეს არია სიმღერა-მარშის ჟანრს განეკუთნება.

თემა 4

სურათების მიხედვით დაასახელე სიმღერების ტექსტი, რომლებიც უკვე იცი.

აზერბაიჯანული ჩასაბერი ხალხური ინსტრუმენტისა და ევროპული ჩასაბერი ინსტრუმენტის ფლეიიტას ტემბრები ერთმანეთს ჰგავს. სურათებს დააკვირდი და თქვი, რა სხვაობას ხედავ ამ ინსტრუმენტებზე შესრულებისას?

შეკითხვები

1. როგორი თვისება გააჩნია სიმღერას „თუთუ ბებია“?
2. ვინაა ავტორი ოპერისა „მელა და ჭრელთავა“?
3. აზერბაიჯანისა და ევროპის რომელი ჩასაბერი ინსტრუმენტების ტემბრი ჰგავს ერთმანეთს?

თემა 5

მელოდია მუსიკის სულია

ვოკალური კვარტეტი „გაია“

ქლერდა დიდი აზერბაიჯანელი მომღერლის რაშიდ ბეიბუთოვისა და ვოკალური კვარტეტის „გაიას“ შელრულებით.

შევისწავლოთ სიმღერა

AĞACDA LEYLƏK (Azərbaycan xalq mahnısı)

Ağacda leylək yuva bağlar, gedər, (2 dəfə)
Yuvada leylək bala saxlar, gedər. (2 dəfə)
Ağacda leylək baharın öz quşu, (2 dəfə)
Yoxsa küsər, salamlaya q tez quşu. (2 dəfə)
Ağacda leylək, bizə xoş gəlmisən, (2 dəfə)
Nəğməlisən, ya əlibos gəlmisən? (2 dəfə)

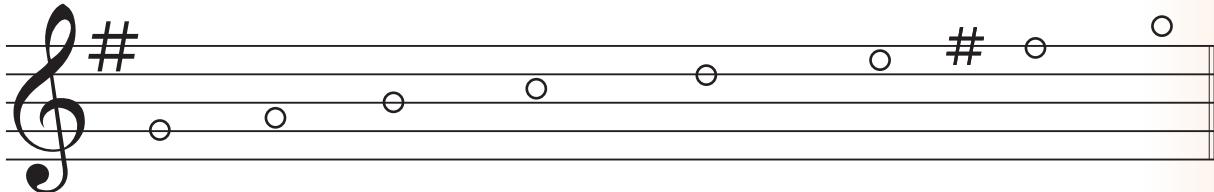

თემა 5

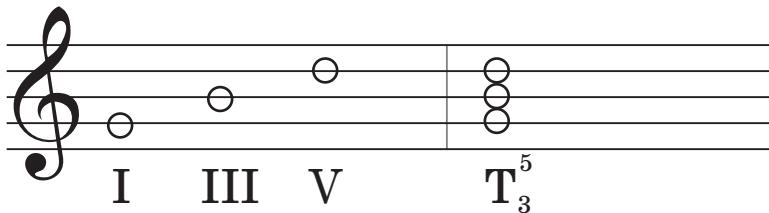
1. მაჟორულ გამას ჩვენც ვიცნობთ.

მაჟორული გამას, რომელიც დო-ს შემდეგ მოდის, სოლ მაჟორული გამა ეწოდება. მას ერთი—ფა დიეზ (#) ალტერაციის ნიშანი აქვს.

2. ნოტებით წავიკითხოთ სოლ მაჟორული გამა.

სოლ მაჟორული გამას ტონიკური სამხმოვანება I, III და V საფეხურსი ბგერებით წარმოიქმნება.

მუსიკალური ლექსიკონი

ვოკალური კვარტეტი – ჯგუფი, რომელიც ოთხი ვოკალური შემსრულებლისგან შედგება
ალტერაციიული (#) – ნიშანი, რომელიც მაღალ ხმას სცვლის ბემოლი (b) – ნიშანი, რომელიც ბგერას ნახევარი ნოტით დაბლა წევს
ბეკარი – ნიშანი, რომელიც როგორც დიეზს, ასევე ბემოლს აუქმებს
ტ – ტონიკური გამის პირველი ხმა

რაშიდ
ბეიბუთოვი

შეკითხვები

- რომელი ცნობილი აზერბაიჯანელი მომღერალი და ვოკალური ანსამბლი ასრულებდა აზერბაიჯანულ ხალხურ სიმღერას „დაუკარი და იცეკვე“?
- რა არის ვოკალური კვარტეტი?
- რისთვისაა ალტერაციის ნიშნები?
- რამდენი ალტერაციული ნიშანია სოლ მაჟორში?

တော်မာ ၆

ორნშილიანობა მუსიკაში

აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა ორნაწილიანია. პირველი ნაწილი „მოდერატო“ს ტემპში მშვიდი $\frac{3}{4}$ საზომით სრულდება. მეორე ნაწილი კი „ალეგროს“ სტილშია, ანუ მკვირცხლია, 6/8 ზომის გახლავთ და საცეკვაო ხასიათისაა. ახლა კი ეს სიმღერა ნოტებით შევასრულოთ და საცეკვაო მოძრაობები გავაკეთოთ. სიმღერის მუსიკა, მის ორნაწილიან მელოდიებს შორის არსებული კონტრასტის მეშვეობით იქმნება.

DİLARƏ

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.*

Təbaşirə bulanmışdır
Dilarənin saçı, üzü.
Arxayınca gəzirdi o,
Xəbərsizdi bundan özü.

Gülər dedi: «Gəlin yaxın,
Bu bəzəkli qızı baxın.
Saçı ağdır, qaşı ağdır,
Şaxta baba olacaqdır».

Pıçıldaşıb-gülüşdülər
Onu görçək yoldaşları.
Eldar dedi: «Ağappaqdır,
Üz-gözünə sürtüb qarı».

Naznaz isə nə söz dedi,
Nə üzünə güldü onun.
Yaylığını çıxararaq
Yanağını sildi onun.

სიმღერა „დილარა“ სამნაწილიანი აგებულებისაა. მისი I და III ნაწილი ერთი და იმავე მელოდიისგან შედგება. ასე რომ მისი აგებულება შეიძლება ასე დავწეროთ: აბა.

ორნაწილიან სიმღერებში ნაწილებს შორის ტემპი, ხასიათი და ზომა სხვადასხვა არის ხოლმე. ამ სიმღერაში კომპოზიტორს ცვალებადი ზომის ნაწილები გამოუყენებია. ანუ სიმღერა ჯერ 6/8-ით იწყება და შემდეგ 2/4 ზომით გრძელდება. მერე კი $\frac{3}{4}$ გვხვდება. სიმღერის ბოლოს კი 6/8 ზომის მელოდია, რომელიც სიმღერის დასაწყისში იყო, კვლავ მეორდება. მიუხედავად იმისა, რომ სიმღერა მშვიდი ტემპით სრულდება, მის შიგნით ფარული დამაბულობა არსებობს. კომპოზიტორი ამას იმით აღწევს, რომ სხვადასხვა ადგილებში ნაწილთა ზომა იცვლება. უფრო მეტიც, სიმღერის პირველი ნაწილის ბოლოს ერთი სიმაღლის ნოტის ფარგლებში სამარცვლიანი სიტყვებია გამოყენებული.

მუსიკალური ლექსიკონი

საცეკვაო ხასიათის ტაქტი, რომელიც 6 მერვედია, სამი მეოთხედი ნოტისაგან შედგება.

ინტერვალი – მანძილი ორ ბგერას შორის
პრიმა – 1 – ინტერვალი ორ ერთგვარ ბგერას შორის
სეკუნდა – 2 – ინტერვალი სამ საფეხურს შორის
ტერსია – 3 – სამი საფეხურისაგან შედგება.

შეკითხვები

1. სიმღერა „გულოღლანი“ რამდენ ნაწილიანია?
2. რომელი სატაქტო საზომები გამოიყენება სიმღერა „გულოღლანში“?
3. ვინ არის სიმღერა „დილარას“ ავტორი?
4. რამდენი ნაწილისაგან შედგება სიმღერა „დილარა“?
5. რა არის ინტერვალი და რომელ ინტერვალებს იცნობ?

თემა 7

ერთი და სამნაწილიანობა მუსიკაში

აზერბაიჯანულ ხალხურ სიმღერებს შორის ისეთებიც გვხვდება, რომლებიც მოკლე შეკითხვებისა და პასუხებისაგან შედგებიან. ასეთ სიმღერებს ერთნაწილიან სიმღერებს უწოდებენ. ასეთ სიმღერათაგან ერთ-ერთს „ციხის მირში ფრინველი ვყოფილვიყვავი“ ეწოდება. ამ სიმღერას ზოგჯერ „ციხიდან ციხემდე“—საც უწოდებენ. სიმღერას, რომელიც 2/4 ზომისაა, სხვადასხვა დროს აზერბაიჯანის ცნობილი მომღერლები და ცნობილი ვოკალურ-ინსტრუმენტული ანსამბლები ასრულებდნენ. ამ სიმღერას, რომელიც ორი წინადადებისა და კითხვა-პასუხისაგან შეიქმნა, ერთნაწილიანს უწოდებენ.

დიდმა რუსმა კომპოზიტორმა მ.ი. გლინკამ თავის ოპერაში „რუსლანი და ლუდმილა“ ეს სიმღერა გამოიყენა სახელწოდებით „ირანელი გოგონების გუნდი“. შეგვიძლია, ორივე ეს მუსიკალური ნაწარმოები მოვისმინოთ და ერთმანეთს შევადვროთ.

*Qalanın dibində bir quş olaydım,
Gələnə, gedənə yoldaş olaydım.*

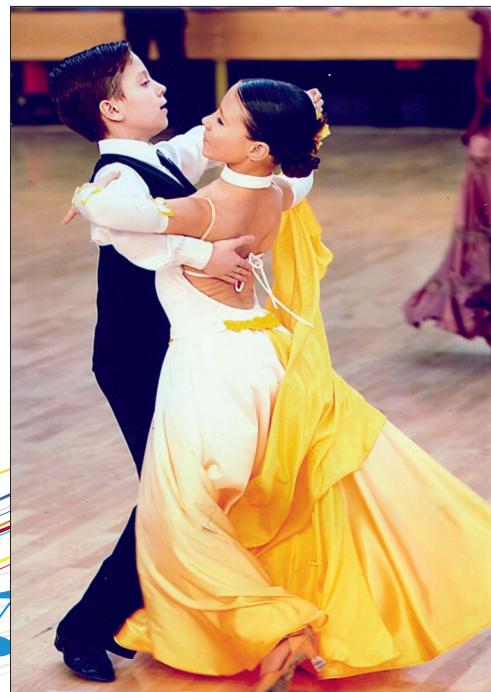
(2) (sual)
(2) (cavab)

მიხეილ გლინკა

მოვისმინოთ მუსიკა

ყურადღებით მოისმენთ ფიქრეთ ამიროვის საფორტეპიანო პიესა „ვალსი“. ამ ნაწარმოების პირველი 8 ტაქტი პირველი ნაწილია (ა), 18 ტაქტი- შუა , ანუ მეორე ნაწილია (ბ), ხოლო 12 ტაქტი კი პირველი ნაწილის გაფართოვებული ფორმა(ა).

მუსიკალური ლექსიკონი

ვოკალურ – ინსტრუმენტული კოლექტივი-
ვოკალური შემსრულებლები და
ინსტრუმენტული ანსამბლი
ქალთა გუნდი – გუნდი, რომელიც სოპრანოსა
და დაბალი ხმებისაგან შედგება
ვალსი – $\frac{3}{4}$ ზომის ევროპული ცეკვა
თემპი დიე მარშია – მარშის ტემპში

Yeni mahni öyrənək

QIZIL PAYIZ

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.*

I

Payız gəlib, əsir külək,
Düşür yerə qızıl yarpaq.
Xəzəl olur hər gül-ciçək,
Qızıl rəngə dönür yarpaq.

II

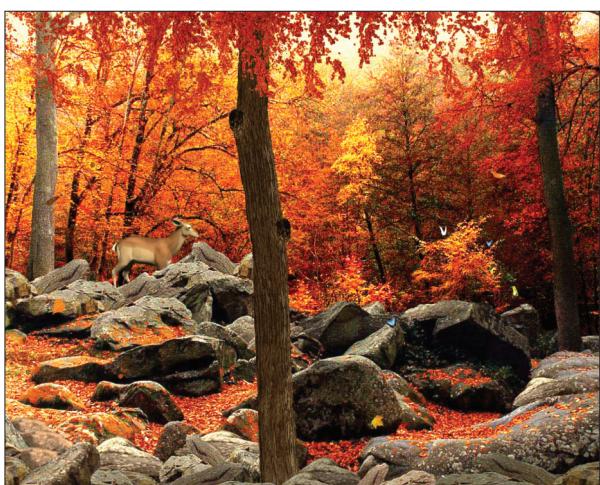
Yağış yağır narın-narın,
Almaları yuyur bağda.
Alov kimi rəngi narın,
Şölə saçır hər budaqda.

III

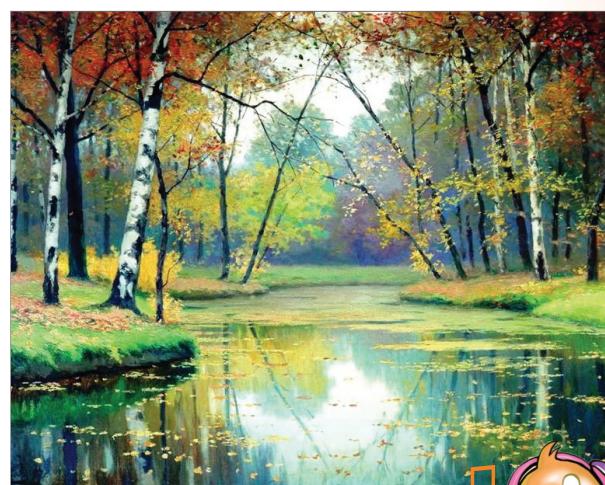
Göy üzündən bulud keçir,
Dərələri tutur duman.
Qanadlanıb quşlar köçür
Uzaqlara karvan-karvan.

ŞƏKİNTƏZƏBDİ

1. Rəqəmərindən ərəfədən əsaslıdır? Nəfəsindən əsaslıdır?
2. Rəqəmərindən əsaslıdır? Nəfəsindən əsaslıdır?
3. $2/4$, $3/4$, $4/4$ - əmətəgənən rəməmələndən əsaslıdır. Dərinlikdən əsaslıdır. Məsələdən əsaslıdır. Nümunədən əsaslıdır. Sənətindən əsaslıdır.
4. Rəqəmərindən əsaslıdır. "Əmətəgənən əsaslıdır" və "Nümunədən əsaslıdır" məsələləndən əsaslıdır.
5. Sənətindən əsaslıdır. "Əmətəgənən əsaslıdır" və "Nümunədən əsaslıdır" məsələləndən əsaslıdır.

Əmətəgənən əsaslıdır. "Əmətəgənən əsaslıdır" və "Nümunədən əsaslıdır" məsələləndən əsaslıdır.

Nümunədən əsaslıdır. "Əmətəgənən əsaslıdır" və "Nümunədən əsaslıdır" məsələləndən əsaslıdır.

თემა 8

წინა თემების გამეორება

მოდით წინა თემები გავიხსენოთ. კიდევ ერთხელ შევასრულოთ სიმღერები, რომლებიც ვისწავლეთ.

აზერბაიჯანული და ევროპული მუსიკალური ინსტრუმენტები, რომლებიც ქვემოთ სურათზეა მოცემული, ფორმით, შესრულების სტილითა და ტემბრით ერთმანეთს ჰგავს.

უდი

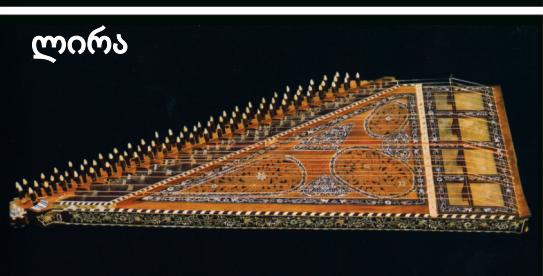
ლუტნია

ქამანჩა

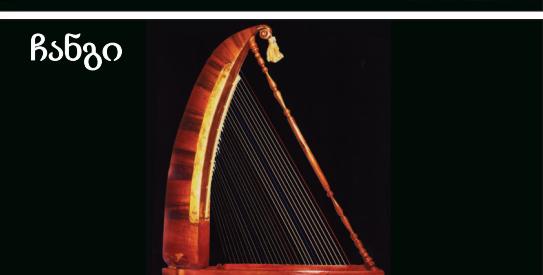
ვიოლინო

ლირა

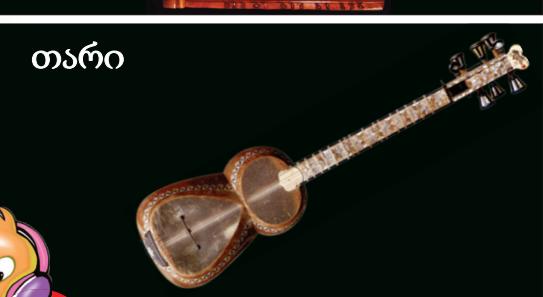
გუსლი

ჩანგი

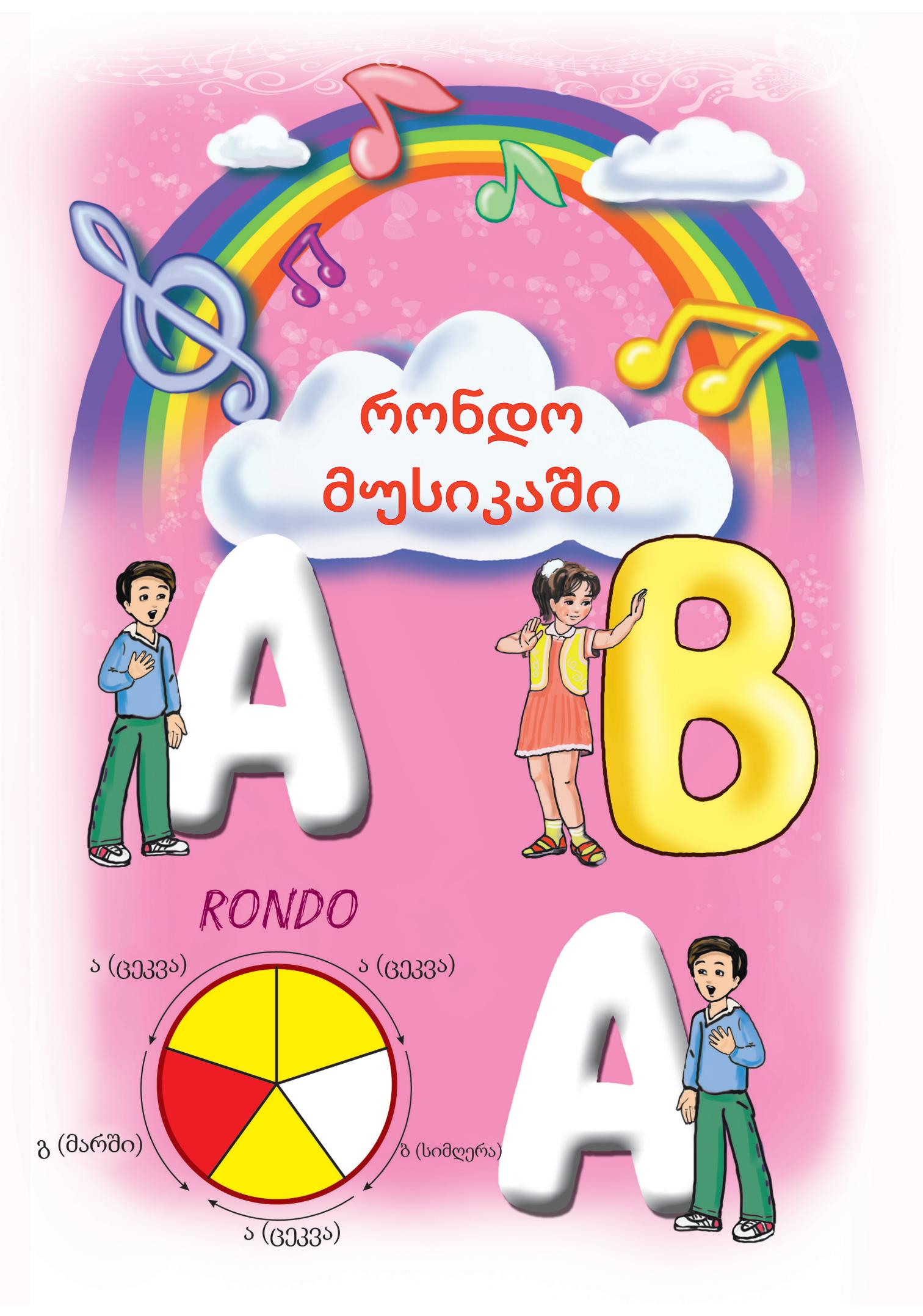
არყა

თარი

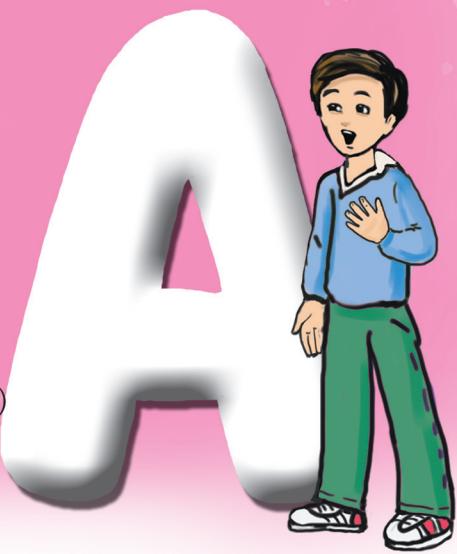
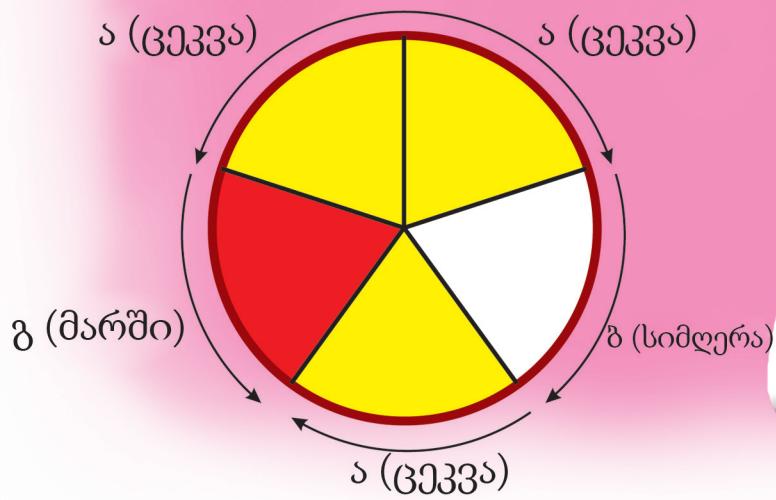
გიტარა

რონდო მუსიკაში

RONDO

თემა 9

რონდო და სხვა ჟანრები

მამა და დედა მოცარტის
საფორტეპიანო

მოყუსმინოთ.

რონდოს აგებულება სიმღერებისგანაც შეიძლება შევქმნათ. მოდით, ჩვენც შევქმნათ სიმღერებისაგან რონდო. ამისათვის დღეს შევისწავლით ოქთაი რაჯაბოვის სიმღერას, რომელსაც ეწოდება „ჩვენ მესამენი ვართ“.

ÜÇÜNCÜLƏRİK BİZ

Tempo di valse

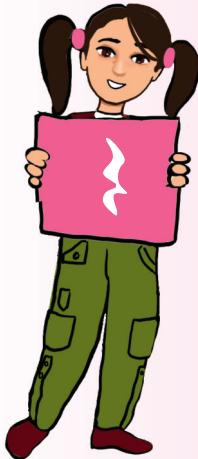
ეს სიმღერა ვალსის ტემპშია, მისი ზომაა $\frac{3}{4}$. იგი აუჩქარებლად უნდა შევასრულოთ. სიმღერა, ჩვენთვის უკვე ცნობილ სოლ მაჟორის გამაზეა დაწერილი და მხიარული ხასიათისაა. მელოდიას, რომელსაც ჯერ მოვისმენთ და შემდეგ შევასრულებთ, „ჩვენ გოგონები ვართ“ ეწოდება. იგი ოქთაი რაჯაბოვის ამავე სახელწოდების მელოდიაა.

„ჩვენ მესამენი ვართ“ სიმღერისაგან განსხვავებით, სიმღერა „ჩვენ გოგონები ვართ“ მი მინორის გამაზეა შექმნილი და წყნარ ტემპში სრულდება. მი მინორის გამას ვმღერით.

BİZ QIZLARIQ

Tempo di valse

მუსიკალური ლექსიკონი

რონდო – წრეს ნიშნავს. ამ ჟანრში დაწერილ სიმღერებში ერთი ნაწილი დროგამოშვებით მეორდება.

სოლ მაჟორი – ერთდიეზიანი გამაა.მას ფა დიეზის ნიშანი აქვს.

მი მინორი – სოლ მაჟორის მეექვსე საფეხურიდან აიგება და მასაც ფა დიეზის ნიშანი აქვს.

მეპთარიების მარში – ძველი თურქული სამხედრო მარშია.

შეკითხვები

- რას ნიშნავს სიტყვა რონდო?
- რომელ ევროპელ კომპოზიტორს აქვს რონდო დაწერილი?
- ვინაა ავტორი სიმღერებისა „ჩვენ მესამენი ვართ“ და „ჩვვენ გოგონები ვართ“
- რომელი მაჟორული გამისგან შეიქმნა მი მინორი?
- რა შეგიძლია თქვა სიმღერების – „ჩვენ მესამენი ვართ“ და „ჩვვენ გოგონები ვართ“ ხასიათის შესახებ?
- რომელ ხალხს ეკუთნის მეპთარიების მარში?

თემა 10

სიმღერები და რონდო

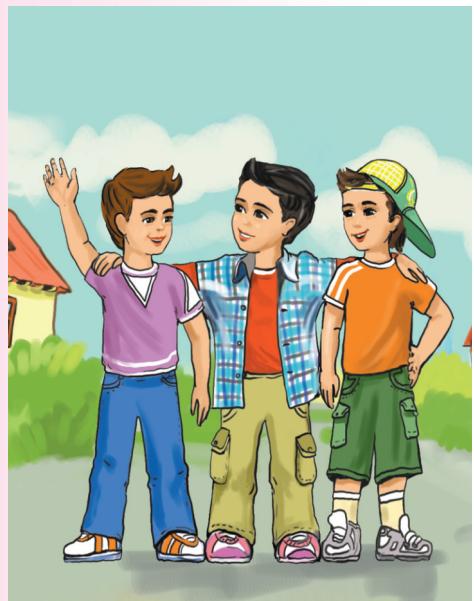
წინა გაკვეთილზე უკვე ვისწავლეთ სიმღერები „ჩვენ მესამენი ვართ“ და „ჩვვენ გოგონები ვართ“. ახლა კი მოდით ეს სიმღერები ერთმანეთის მიყოლებით შევასრულოთ.

თუ სიმღერას „ჩვენ მესამენი ვართ“ ა –ს, ხოლო „ჩვვენ გოგონები ვართ“. ბ –ს ვუწოდებთ, მაშინ ასეთ აგებულებას მივიღებთ: აბ. ასეთ აგებულებას წინა გაკვეთილზე ორნაწილიანი ვუწოდეთ.

თუ ამის შემდეგ „ჩვენ მესამენი ვართ“ –ს კიდევ ერთხელ ვიმღერებთ, მაშინ აბა, ანუ სამი ნაწილისაგან შემდგარი სიმღერის თაიგული გამოვა. მოდით ამის შემდეგ ოქთაი რაჯაბოვის იმ სიმღერის მელოდია შევასრულოთ, რომელიც $\frac{2}{4}$ ზომითაა დაწერილი და „ჩვენ ბიჭები ვართ“ ეწოდება.

OĞLANLARIQ

Tempo di valse

ც დავარქვათ ამ სიმღერას, რომელიც გამბედაობასა და საზეიმო განწყობას გადმოსცემს. მაში ჩვენი სიმღერის თაიგული აბაც –ე გამოვა. ყოველლივე ამის შემდეგ თუ „ჩვენ მესამენი ვართ“ –ს ხელახლა ვიმღერებთ, მაშინ ასეთ აგებულებას მივიღებთ: აბაცა. როგორც ვხედავთ, სამჯერ „ჩვენ მესამენი ვართ“ –ს, ერთხელ „ჩვვენ გოგონები ვართ“ –სა და

ერთხელაც „ჩვენ ბიჭები ვართ“ –ს ვმღერით. ამგვარად ჩვენ ამ სიმღერებისაგან რონდო შევქმენით. ჩვენი რონდო რამდენჯერმე განმეორებადი ერთი ნაწილისა და ერთი ახალი ნაწილისაგან შედგება.

სიმღერას, რომელიც სამჯერ მეორდება, რეფრენი ეწოდება.

მუსიკალური ლექსიკონი

რონდო – რამდენიმეჯერ განმეორებადი რეფრენისა და ორი, ან სამი ახალი ნაწილისაგან შედგება.

რეფრენი – ნაწილი, რომელიც რონდოში რამდენიმეჯერ უცვლელად მეორდება.

ა (1) „ჩვენ მესამენი ვართ“

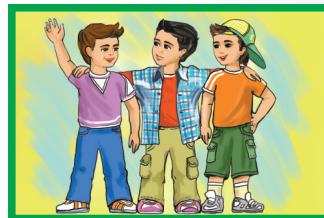
ბ (2) „ჩვენ გოგონები ვართ“

ა (1) „ჩვენ მესამენი ვართ“

ც (3) „ჩვენ ბიჭები ვართ“

ა (1) „ჩვენ მესამენი ვართ“

შეკითხვები

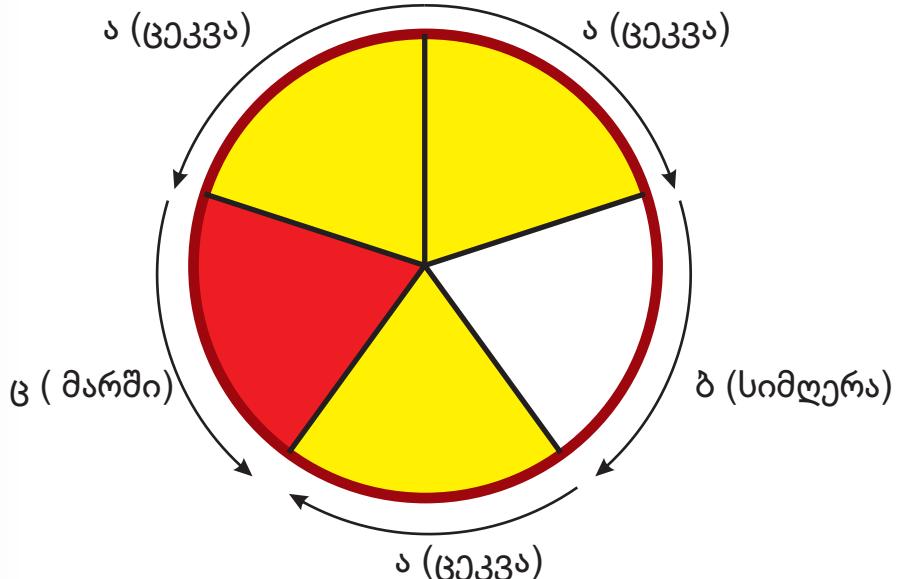
- რა არის რეფრენი?
- რამდენჯერ მეორდება რონდოში რეფრენი?
- ვინაა ავტორი სიმღერისა „ჩვენ ბიჭები ვართ“?
- როგორია რონდოს აგებულება?
- რით განსხვავდება სიმღერები „ჩვენ გოგონები ვართ“ და „ჩვენ ბიჭები ვართ“?

თემა 11

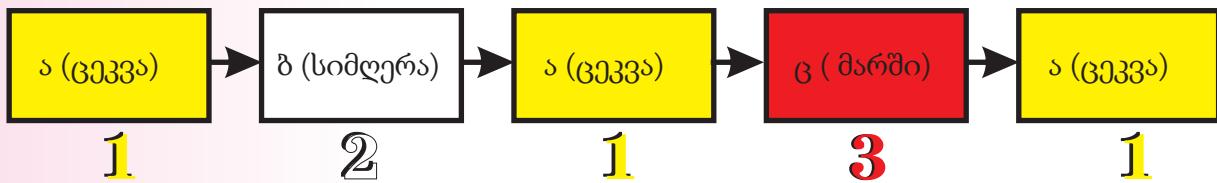
რონდო და სიმღერები

იმის გამო რომ რონდოს წრე ეწოდება, ვნახოთ, როგორ მოძრაობს მელოდია წრეში საათის ისრის მიმართულებით.

რონდოში, რომელიც სიმღერებისგან შევქმნით, ა რეფრენი („ჩვენ მესამენი ვართ“) სამჯერ მეორდება და იმის გამო, რომ იგი საცეკვაო (ვალსი) ხასიათისაა, წრეში ყვითელი ფერით, სასიმღერო ხასიათის

„ჩვენ გოგონები ვართ“ თეთრი ფერით, ც კი მარშის ხასიათის გამო წითელი ფერითაა ნაჩვენები. ჩვენს მიერ სიმღერებით შექმნილი რონდოს აგებულება სქემატურადაც შეიძლება ვაჩვენოთ.

ახლა კი მოდით, ეს სამი სიმღერა, როგორც სქემაზეა ნაჩვენები თანმიმდევრულად ვიმღეროთ.

ფორტეპიანოსა და თარზე შესრულებით მოვისმინოთ მოცარტის რონდო, რომელიც მან ფორტეპიანოსთვის შექმნა და შევადაროთ იგი ჩვენს მიერ სიმღერების მეშვეობით შექმნილ რონდოს.

Yeni mahni öyrənək

GÖZƏL VƏTƏN

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Teymur Elçinindir.*

I

Bizim Vətən nəğməmiz
Uzaqlara yayılsın!
Səsimizdən hər tərəf
Yuxusundan ayılsın!

Nəqərat:

Gözəl Vətən, can Vətən,
Bizə mehriban Vətən!

II

Yayda başı qar olar
Papağı şış dağları.
Verər bizə çoxlu bar
Sənin geniş bağlarınız.

gənclik parkı

III

Sən xoşbəxt böyündürsən
Bizi hər gün, hər saat.
Göylərə uçaq deyə,
Bizə verirsən qanad.

gənclik parkı (Qız Qalası)

Nəqərat:

Gözəl Vətən, can Vətən,
Bizə mehriban Vətən!

ŞƏKİNTƏZƏBDİ

1. Rə məsələsi təqib olunur. Məsələnin əsas məzənnəsi və əsas məzənnənin əsas məzənnəsi?
2. Əsas məzənnənin əsas məzənnəsi və əsas məzənnənin əsas məzənnəsi?
3. Əsas məzənnənin əsas məzənnəsi və əsas məzənnənin əsas məzənnəsi?
4. Əsas məzənnənin əsas məzənnəsi və əsas məzənnənin əsas məzənnəsi?

တော်မာ 12

ზერბი მულამი და რონდო

ვრცელი მოცულობის ვოკალურ-ინსტრუმენტულ ნიმუშებს ზერბი მუღამი ეწოდება. ზერბი მუღამი განსაზღვრული ზომისა და ხმოვანებისა არის ხოლმე, ამიტომაც მისი შემსრულებელი იძულებულია შეზღუდულ რიტმს დაემორჩილოს. ზერბი მუღამი – „ყარაბაღის შიქესთე“, რომელსაც ახლა მოვისმენთ, სრულდება მომღერლისა და აზერბაიჯანული ხალხური საკრავების ანსამბლის მიერ.

„ყარაბაღის შიქესთეს“ შესავალი ნაწილი მთელი მუდამის განმავლობაში ოთხჯერ მეორდება და ამ დროს შემსრულებელი არ მღერის. როგორც რონდოს ჟანრიდან ვიცით, ამ ნაწილს შეიძლება რეფრენი ვუწოდოთ, I და II რეფრენებს შორის მომღერალი ასრულებს,

ნელ მელოდიას, რომელიც „ჩობანბაიათის ინტონაციასთან“ არის ახლოს. II და III რეფრენებს შორის „ჩობანბაიათის ინტონაცია კიდევ უფრო ვითარდება. შემდეგ კი სხვა ტონალობაში გადადის.

ესეიგი ზერბი მუღამი „ყარაბაღის შიქესთეც“ ჩვენთვის კარგად ცნობილ რონდოს აგებულებას ჰგავს. სალამურზე შესრულებით მოვისმინოთ „ჩობანბაიათი“ და იგი „ყარაბაღის შიქესთეს“ შევადაროთ.

ვისწავლოთ ახალი სიმღერა

ŞƏN YOLKA

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.*

I

Geyinibsən al-əlvan,
Budaqların çıraqban.
Dövrə vurur qız, oğlan,
Nəğmə deyir, şən yolka,
Şən nə gözəlsən, yolka!

II

Cölü, meşəni bəzə
Düzləri gəzə-gəzə,
Hər il qonaq gəl bizə,
Ürək açan şən yolka,
Şən nə gözəlsən, yolka!

Nəqərat:

Dildə gəzir sorağın,
Bəzənib hər budağın.
Şaxta baba qonağın
Olmuş sənin, sən yolka,
Sən nə gözəlsən, yolka!

მუსიკალური ლექსიკონი

ზერბი მუღამი – რიტმული მუღამი, რომელიც ხალხური საკრავების ანსამბლის მიერ სრულდება.

ჩობანბაიათი – მუსიკა, რომელიც
სალამურზე სრულდება.

შეკითხვები

1. რა არის ზერბი მუღამი?
  2. ვინ ასრულებს ზერბ მუღამს?
  3. როგორია ზერბ მუღამ „ყარაბაღის შიქესთეს“ აგებულება?
  4. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „მხიარული ნაძვის ხე“?

აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვები და რონდო

როგორც ვიცით, რონდოსთვის დამახასიათებელ მუსიკალურ სტრუქტურაში რეფრენი, ანუ მუსიკა, რომელიც რამოდენიმეჯერ მეორდება, I, III და V მუსიკალურ ფრაგმენტებივით სრულდება.

ძველ აზერბაიჯანულ ხალხურ ცეკვებში კი ისეთებსაც ვხვდებით, რომლებშიც რეფრენი არა I, არამედ II, IV და VI მუსიკალურ ფრაგმენტებივით მეორდება. აზერბაიჯანულ ხალხურ ცეკვა „თურაჯშიც“ ეს წესი იჩენს

თავს. ანუ ამ ცეკვაში ჯერ როგორც შესავალი რბილი ხასიათის (ა) მუსიკალური ფრაგმენტი სრულდება, ამას რეფრენ (ბ) –დ წოდებული მუსიკა ენაცვლება, შემდეგ კი მაღალ ნოტზე შესრულებული დაძაბული ხასიათის მუსიკა (ც) მოდის. ბოლოს კი მას ჩვენთვის ცნობილი რეფრენი (ბ) ამთავრებს.

მეორე რეფრენულ მუსიკალურ ნაწილს წყნარი, სუსტი მუსიკა ენაცვლება, ის კი თავის მხრივ რეფრენით (ბ) მთავრდება. მოვისმინოთ ცეკვა „თურაჯი“ და ვეცადოთ, გამოვიცნოთ მისი ნაწილები.

იმისათვის, რომ რონდოს მუსიკის აგებულებაში გავერკვეთ, თანმიმდევრობით გავიხსენოთ და ვიმღეროთ ჩვენთვის უკვე ცნობილი კომპოზიტორის ოქთაი რაჯაბოვის სიმღერები – „ჩვენ მესამენი ვართ“, „ჩვენ ბიჭები ვართ“ „ჩვენ მესამენი ვართ“ და „ჩვენ გოგონები ვართ“.

იმისათვის, რომ კიდევ ერთხელ გავიხსენოთ რონდოს სტრუქტურა, დიდი ავსტრიელი კომპოზიტორის მოცარტის „თურქისებური რონდო“ მოვისმინოთ და რეფრენების მომენტებში ტაში დავუკრათ.

ცეკვა „თურაჯი“

შეკითხვები

1. რომელ ავტორს იცნობთ, რომელსაც რონდო აქვს დაწერილი?
2. რომელ აზერბაიჯანულ ცეკვას იცნობ, სადაც რონდოს სტრუქტურაა გამოყენებული?

თემა 14

რონდო აზერბაიჯანულ ხალხურ მუსიკასა და კომპოზიტორთა შემოქმედებაში

სიმღერების, ცეკვებისა და ზერბი მუღლამიბის მეშვეობით ჩვენ უკვე შევისწავლეთ რონდოს მუსიკალური აგებულება. რონდოს სტრუქტურას გუნდურ აზერბაიჯანულ ცეკვა „იალლიშიც“ ვხვდებით. მოდით, „ ნახჭევნურ იალლის მოვუსმინოთ და გავაანალიზოთ მისი რონდოსებური სტრუქტურა.

საჭიროა ტაში დავუკრათ მაშინ, როცა „იალლიში“ უცვლელად სამჯერ გამეორდება ერთი და იგივე მელოდია (რეფრენი). როცა მუსიკა მეორედ გაისმის, ბიჭებისა და გოგონების ჯგუფი მუსიკის რიტმის შესაბამისად „იალლის“ ცეკვავენ. დანარჩენი ბავშვები კი ხელების მოძრაობით აჰყვებიან მუსიკის რიტმს.

გარა გარაევის „მხიარულ ამბავშიც“ მთავარი
მელოდია რამოდენიმეჯერ მეორდება. მათ შორის კი ახალი მუსიკალური
ფრაგმენტები გაისმის.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

GÖYDƏ SÜZƏN GƏMİ

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.*

Mavi göydə sözür gəmi, hey,
Gəminin var dağ görkəmi, hey.
Ulduzlara doğru gedir,
Gedir, gedir, gedir, hey!
Gəmidəki cəsur dayı, hey!

Ağ ulduzlar dalğa-dalğa,
Səpələnir sola-sağ.
Təyyarəçi-kosmonavtlar
Gedir, gedir, gedir, hey!
Salam verir bizim xalqa, hey!

ეს სიმღერა სწრაფ ტემპში, მაჟორულ კილოზე, 2/4ტაქტის ზომის შესაბამისად ჟღერს.

ଶ୍ରୀକୃତ୍ତବ୍ୟାଦି

1. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „გემი, რომელიც ცაში დაცურავს“?
  2. რა შეეგიძლია თქვა ამ სიმღერის შესახებ?
  3. როგორი ცეკვაა „იალლი“?

ინტონაცია და მუსიკის განვითარება

თემა 15

ინტონაცია და მუსიკალური სახე

საუბრის დროს ერთიდა იგივე სიტყვა შეიძლება ჩვეულებრივი ინტონაციითაც ვთქვათ, შეკითხვის ფორმაც მივცეთ და ბრძანების ფორმაც. მაგალითად სიტყვა „დიახ“ სამნაირად შეიძლება წარმოვთქვათ: „დიახ.“ „დიახ?“, „დიახ!“

როგორც სურათებიდანაც ჩანს, სიტყვა „დიახ—ის“ ინტონაციასთან ერთად ადამიანის სახის მიმიკაც იცვლება. ეს მუსიკაშიც ასეა. ანუ მუსიკალური სახის შესაბამისად შინაარსის გადმოცემის მიზნით კომპოზიტორები სხვადასხვა მუსიკალური გამოხატვის საშუალებებს, დინამიკურ სახესხვაობებს, სხვადასხვა ტემპებს, ნაირფეროვან ტემბრებს, განსხვავებული ხასიათის მელოდიებსა და რიტმებს მიმართავენ.

სხვადასხვა ხასიათის ორი მუსიკალური ფრაგმენტი მოვისმინოთ კომპოზიტორ ფიქრეთ ამიროვის ოპერიდან „სევილი“.

როგორც ვხედავთ, იმისათვის, რომ შექმნას სახე დედისა, რომელიც თავის შვილს გუნდუზს ნანას უმღერის, ფიქრეთ ამიროვი მშვიდი ინტონაციის, წყნარი ხასიათის

მუსიკას იყენებს, მაგრამ როცა უნდა, რომ გუნდუზის პაპის ათაქიშის სახე შექმნას, „ათაქიშის კუპლეტებში“ მხიარულ და იუმორისტული ინტონაციის შემცველ მელოდიას მიმართავს.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

**QALX AYAĞA,
AZ ƏRBAYCAN!**

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Əjdər Ağayevindir.*

I

Qalx ayağa, Azərbaycan!
Alovlardan vurub keç!
Daha bəşdir, aç gözünü,
Düşmənini yaxşı seç!

Nəqərat:

Qeyrətini bayraq elə,
Silahını uca tut! (2)
Qoy məhv olsun qatı düşmən,
Nəfəs alsın ana yurd! (2)

II

Sən gurulda səmalarda,
İldirimtək çax, Vətən!
Düşmənini bir andaca,
Külə döndər, yax, Vətən!

Nəqərat:

III

**Qalx ayağa, Azərbaycan!
Sənin üçün verək can.
Ölüm bizi qorxutmayırlar,
Haqq yolunda, ana can!**

Nægørat:

ଶ୍ରୀକୃତ୍ସନ୍ଦେଶ

1. რა არის ინტონაცია?
  2. კომპოზიტორ ფიქრეთ ამიროვის რომელ ოპერას იცნობ?
  3. როგორი ინტონაციური განსხვავებაა ოპერა სევილში „სევილის ნანასა“ და „ათაქიშის კუპლეტებს“ შორის.
  4. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „წამოდექი, აზერბაიჯანო!“
  5. რომელ ინტონაციებს მიმართავს კომპოზიტორი იმისათვის, რომ შექმნას შესაბამისი განწყობა სიმღერაში „წამოდექი, აზერბაიჯანო!“

თემა 16

გამომსახველობითი სიმღერა და სიტყვა

მოდით ჯერ ვიმღეროთ სიმღერა „წამოდექი, აზერბაიჯანო!“, რომელიც წინა გაკვეთილზე ვისწავლეთ, შემდეგ კი ყურადღება გავამახვილოთ მისი ტექსტისა მუსიკის ინტონაციურ გამომსახველობითობაზე. როცა კომპოზიტორი სიმღერას ქმნის, ბგერების გარდა იგი მიმართავს პაუზებს, მელოდიის დინამიურობას, მის აწევ – დაწევასა და სხვა ხერხებს. თუ ჩვენ სიმღერის მელოდიის წაკითხვისას, მისი მუსიკალური გამოხატვის საშუალებებს სწორად არ აღვიქვამთ, მაშინ სიმღერასაც გამოკვეთილად ვერ ვიმღერებთ.

მუსიკალური ინტონაციისაგან განსხვავებით სიტყვის ინტონაცია ტექსტში არ აღინიშნება. თუ სიმღერაში „წამოდექი, აზერბაიჯანო!“, მელოდიური ფრაზა „წამოდექი, აზერბაიჯანო“ შეკითხხვასავით გაისმის,

მაშინ „ცეცხლის ალი გაკვეთე და იარე!“ მელოდიური ფრაზა ის ნაწილია, რომელიც პასუხივით გაისმის.

აქ მეორე ფრაზა პირველ ფრაზაზე უფრო ძლიერ ჟღერს. სიმღერის ორნაწილიანი მისამღერი კი მის კუპლეტზე უფრო ძლიერ უნდა შესრულდეს. როცა ამ სიმღერას ვასრულებთ, საჭიროა, ყურადღება მივაქციოთ იმას, რომ ტექსტში გამომსახველობითი ადგილები დაემთხვას მუსიკის ძლიერ ადგილებს.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

მოვისმინოთ პროლოგი დიდი აზერბაიჯანელი კომპოზიტორის ფიქრეთ ამიროვის ოპერიდან „სევილი“. „სევილის“ პროლოგში გამოყენებულია კლასიკური აზერბაიჯანული მუღამის „ბაიათი–ქურთის“ ინტონაცია.

მუსიკალური ლექსიკონი

ფრაზა – სიტყვა–პასუხი მუსიკალურ წინადადებაში
პროლოგი – იტალიურად წინასიტყვაობას ნიშნავს. როგორც წესი, საოპერო ნაწარმოებებს უვერტიურა უძღვის, მაგრამ არიან ისეთი ცნობილი ოპერებიც, რომლთა წინ წინასიტყვაობა, ანუ მცირე ზომის მუსიკალური მონაკვეთი სრულდება, რომელსაც „ინტროდუქცია“ ეწოდება. ოპერის საერთო სულისკვეთება სწორედ ამ მონაკვეთში პოულობს გამოხატულებას.

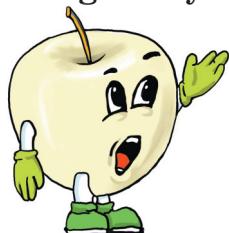
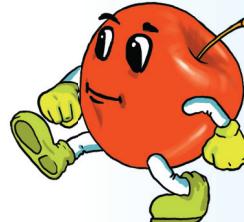
შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

NEFTÇİLƏR MAHNISI

*Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.*

I

Canım Bakı, qanım Bakı, ana Vətən!
Yaranmışan xalqımızın qüdrətindən.
Qara qanın qaranlığa işıq saçar,
Ağ günlərdən gələcəyə yollar açar.

Nəqərat:

Sənsən həyatım, qolum, qanadım,
Söhrətim, adım, Azərbaycan!
Qəlbimdə qaynar qızıldan çaylar,
Söhrətim, sanım, Azərbaycan!

შეკითხვები

1. რისთვის არსებობს მუსიკის საშემსრულებლო საშუალებები?
  2. რა არის მუსიკალური ფრაზა?
  3. რას ნიშნავს პროლოგი მუსიკის დარგში?
  4. ვინ არიან სიღერა „ნევჩილარის“ ავტორები?
  5. რომელ ინტონაციებს იყენებს კომპოზიტორი იმისათვის, რომ სიმღერა „ნევჩილარის“ სახე შექმნას?

მუსიკალური ნაწარმოების ემოციურობა

მუსიკალური ფრაზა, მელოდია, მუსიკალური პიესები, დიდი მოცულობის ნაწარმოებიც კი ერთი-ორი, ან რამოდენიმე მუსიკალური ფრაზის საფუძველზე იქმნება. თვითოეულ ამ ფრაზას მუსიკალურ ნაწარმოებში, მის განმეორებად ნაწილებში შეცვლილი სახითაც რომ იყოს, ვიცნობთ. ამ მუსიკალურ ფრაზებში ადვილად იგრძნობა მელოდიის, რიტმის, სამუსიკო ენის, რაც მთავარია მუსიკალური ხასიათის პირველწყარო.

იმისათვის, რომ ეს გავიგოთ, მოდით მოვუსმინოთ მუსა მირზაევის „გაზაფხულის მუზებს“, რომელიც მან შექმნა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის „მოდი ჩემო ლამაზოს“ საფუძველზე, უზეირ ჰაჯიბეკოვის ფორტეპიანოსთვის დაწერილ „საბრძოლოს“ რომელიც შექმნილია აზერბაიჯანული „საბრძოლო ცეკვის“ ინტონაციის სფუძველზე და გარა გარაევის საფორტეპიანო პიესა „ფიქრიანს“. ამ ნაწარმოებებში ასახულია სამი (მხიარული, მხედრული და სევდიანი) განწყობა. ესეიგი კომპოზიტორები იყენებენ რა სხვადასხვა ინტონაციებს, განსხვავებული ხასიათის მუსიკალურ ნაწარმოებებს ქმნიან.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა QƏRƏNFİL

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.*

I

Qərənfilim açıb qönçə,
Yarpaqları incə-incə.
Ətir yayır hər tərəfə,
Bağçamızda meh əsdikcə.

II

Var bağçada hər rəng çiçək,
Qərənfilim gözəl, göyçək.
Gülür bağda baharçağı,
Söyləyir: «Gəl, ətrimi çək».

III

Bağda gördüm hər rəngini,
Qərənfilin qəşəngini.
Mən ətrindən aldım onun,
Bu nəğmənin ahəngini.

სიმღერა მშვიდი ტემპით, $\frac{3}{4}$ ვალსის ზომით, ანუ ლა მინორის ტონალობით ჟღერს. სიმღერაში გამოყენებულია სანოტო ნიშნები.

$\frac{3}{4}$ |

$\frac{3}{4}$ |

$\frac{3}{4}$ |

$\frac{3}{4}$ |

$\frac{3}{4}$ |

$\frac{3}{4}$ |

$\frac{3}{4}$ |

მორდენტი იტალიურიდან თარგმანში ბასრს ნიშიავს. ორ მაღალ ხმას შორის სწრაფად შესრულებად მაღალ, ან დაბალ ხმას მორდენტი ეწოდება. მორდენტი ნოტის ზემოთ იწერება და ამ ნიშნით აღინიშნება:

იწერება:

იწერება:

სრულდება:

სრულდება:

მუსიკალური ლექსიკონი

ჯანგი – საბრძოლო ხასიათის
აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვა

რიტმული საზომი – ნოტების
გრძლიობა

შეკითხვები

- რით განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან საფორტეპიანო პიესები „საბრძოლო”, „გაზაფხულის მუზები“ და „ფიქრიანი“?
- როგორი ნაწარმოებია „საბრძოლო“?
- ვინ არიან სიმღერა „მიხაკის“ ავტორები?

တော် 18

გამომსახველობითი და ფერწერული ინტონაციები

სხვადასხვა ნაირი ინტონაცია არსებობს. მათი ერთი ნაწილი ადამიანის განწყობას, გრძნობებსა და აზრებს გადმოსცემს, მის მოძრაობას (სიარულს, სირბილს), ან კიდევ ხმებსა და სხვა ცხოვრებისეულ მოვლენებს ასახავს. მაგალითად გარა გარაევის საფორტეპიანო პიესა „ფიქრიანში“, რომელიც წინა გაკვეთილზე განვიხილეთ, ადამიანის სევდიანი განწყობა იგრძნობა. „მხიარულ ნაძვისხეში“ კი, რომელიც აღაბაჯი რზაევამ თოფიგ მუთალლიმოვის ლექსზე შექმნა, ბავშვების საახალწლო განწყობა მოსჩანს. როგორც ვთქვით, არსებობს ნაწარმოებები, რომლებიც ამა თუ იმ მოძრაობას გადმოსცემს. მაგალითად, სიმღერაში – „დაჰვა, ჩემო ჩაქუჩო“ – მუსიკალური საშემსრულებლო საშუალებების მეშვეობით აღწერილია სიტუაცია, სადაც ბიჭუნა თავის კატას სახლს უშენებს.

ÇEKİCİM, VUR!

*Musiqisi Asya Sultanovanın,
sözləri Teymur Elçinindir.*

I

Çəkicim, vur, tıq, tıq, tıq,
Ev tikirik biz.
Çəkicim, vur, tıq, tıq, tıq,
Dayanma işsiz.

Nəqərat:

Külək əsir, soyuqdur,
Məstanın evi yoxdur.

II

Çəkicim vur, tıq, tıq, tıq,
Vur mismarı bərk.
Çəkicim vur, tıq, tıq, tıq,
Gərək tələsək.

Nəqərat:

Külək əsir, soyuqdur,
Məstanın evi yoxdur.

მოვისმინოთ მუსიკა

ზერბი მუღამი „ჰეირათი“

ჩვენი მომღერლები სხვადასხვა დასარტყმელი ინსტრუმენტით აღჭურვილ ანსამბლებთან ერთად ასრულებენ ისეთ მუღამებს, რომლებსაც რიტმული და ზერბი მუღამები ეწოდება. „არაზბარი“, „ჰეირათი“, „ოვშარი“, „მანი“, და „სიმაი–შემსი“ ზერბი მუღამების რიგს განეკუთნებიან. ზერბი მუღამებში ძლელვარე რიტმი და მებრძოლი სული იგრძნობა. ამიტომაც აზერბაიჯანის რესპუბლიკის თავდაცვის სამინისტროს დიდი ჩასაბერი ინსტრუმენტების ანსამბლი სამხედრო აღლუმებზე ჯარისკაცების ნაბიჯით სვლის შესაბამისად ზერბი მუღამ „ჰეირათის“ იყენებს.

თოლღულ ნარიმანბეკოვი.
„მუღამი“

მხატვარი თოლღულ ნარიმანბეკოვი ამავე დროს
მშვენიერი ვოკალური შემსრულებელიც იყო.

მუსიკალური ლექსიკონი

გამომსახველობითი ინტონაცია—
მუსიკა, რომელიც გარკვეულ
მოძრაობასა და მოვლენებს აღწერს.

შეკითხვები

1. ვინაა ავტორი სიმღერისა „დაჰკა, ჩემო ჩაქუჩო“?
2. რომელ განწყობას შესაბამება „დაჰკა, ჩემო ჩაქუჩო“,
მაჟორს, თუ მინორს?
3. რა არის ზერბი მუღამი?
4. რომელი მუღამები შეგიძლია დაასახელო?

თემა 19

ზღვა აზერბაიჯანელი და რუსი კლასიკოსი კომპოზიტორების შემოქმედებაში

ნიკოლაი რიმსკი-
კორსაკოვი

ფილმ-ოპერიდან „სადკო“ –
„აღელვებული ზღვა“

ფილმ-ოპერიდან „სადკო“ –
„წყალქვეშა საყარო“

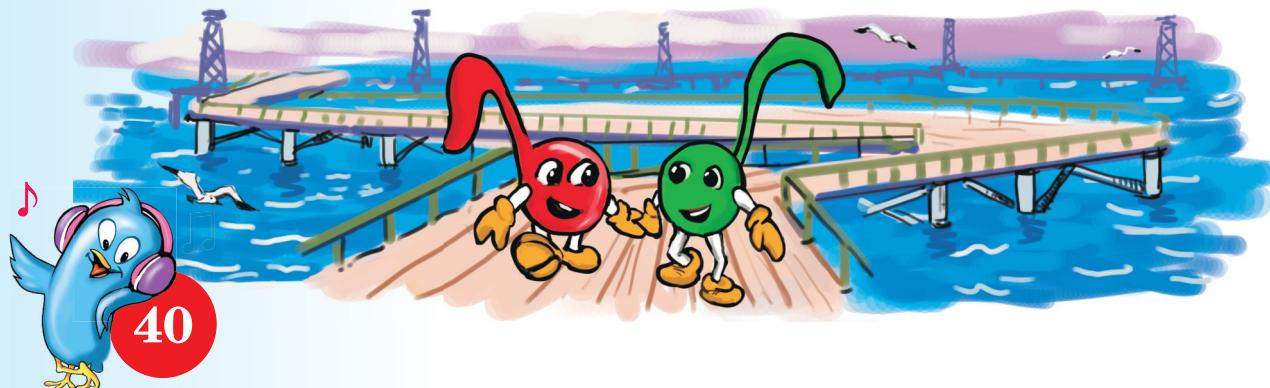
თაპირ სალაპოვი –
გარა გარაევის პორტრეტი

დოკუმენტური ფილმიდან –
„ზღვის ესდაკადა“ – „წყნარი ზღვა“

მსოფლიოში ცნობილ რამოდენიმე კომპოზიტორს თავის მუსიკალურ ნაწარმოებში აღწერილი აქვს მშვიდი, ან აღელვებული ზღვა. მაგალითად, დიდმა რუსმა კომპოზიტორმა ნიკოლაი რიმსკი-კორსაკოვმა ოპერაში „სარკო“ და აზერბაიჯანელმა კომპოზიტორმა გარა გარაევმა მუსიკაში, რომელიც დაწერა დოკუმენტური ფილმისათვის „ზღვის ესდაკადა“, განსხვავებული ხასიათის ზღვის სახეები შექმნეს.

მოდით, აღნიშნული ნაწარმოებებიდან თითო ფრაგმენტი მოვისმინოთ და შევადაროთ ისინი სახვითი ხელოვნების ზემოთ წარმოდგენილ ნიმუშებს.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

BALACA NEFTÇİ

*Musiqisi Telman Hacıyevin,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.*

Neftçidir mənim atam,
İşləyir yorulmadan
Xəzərin qucağında.
Döşündə nişanı var,
Onu hamı tanıyır
Abşeron torpağında.

Hərdən söz düşən zaman,
Ya bir qız, ya bir oğlan
Soruşur, nəçiyəm mən?
Baxıb gülümsəyirəm,
Uşaqlara deyirəm:
— Balaca neftciyəm mən.

ენჰარმონიული თანაბარი ხმები

მუსიკალური ნაწარმოებების სანოტო
ნაწერებში ვხვდებით ისეთ ხმებს,
რომლებიც სიმაღლის მიხედვით
ერთნაირია, მათი სახელები კი
განსხვავდება. ასეთ ხმებს ენჰარმონიული
თანაბარი ხმები ეწოდება.

მაგალითად, ხმა, რომელიც „დე“-სა
და „რე“-ს შორის მდებარეობს, „დო“-ს
ნახევარი ტონით აწევის გამო დო
დიეზად, ხოლო „რე“-ს ნახევარი ტონით
დაწევის გამო რე ბემოლად იწოდება,
თუმცა ისინი ერთნაირად ჟღერებ.

Do #	=	Re b
Re #	=	Mi b
Fa #	=	Sol b
Sol #	=	Lya b
Lya #	=	Si b

მუსიკალური ლექსიკონი

სადგომ – რესული ეპოქის გმირი

შეკითხვები

1. რომელ კომაოზიტორს აქვს მუსიკა ზღვის თემაზე?
  2. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „პატარა მენავთე“?
  3. როგორია „პატარა მენავთის“ ხასიათი? ეს სიმღერა მაჟორზეა დაწერილი, თუ მინორზე?

მუსიკის განვითარება

ରାଜ୍ୟ ତେଜିଗୀର୍ଦ୍ଦିଶ

ორნაირად შეიძლება შევასრულოთ რაუფ ჰაჯიევის სიმღერა „სამური“, რომელიც მან პოეტ მამედ რაჭიმის სიტყვებზე დაწერა. პორველი და მეორე წინადადებები, რომლებიც სიტყვა-პასუხისაგან შედგებიან, რეპრიზის ნიშნით მეორდებიან.

ამიტომაც კომპოზიტორი მეცო-პიანო და მეცო-ფორტე გამომხატველ საშუალებებს იყენენებს.

სიმღერა „სამურის“ მეორე კუპლეტი მისი ტექსტის ხასიათის სასად ფ (ფორტე) ნიუანსით, მესამე კუპლეტი კი პირველივით ება, მაშინ დავინახავთ, რომ სიმღერის საშემსრულებლო ხასიათი

SAMUR

*Musiqisi Rauf Hacıyevin,
sözləri Məmməd Rəhimindir.*

I

Bir çay vardır, adı Samur,
Öziz tutar ellər onu. (2)
Gah coşdurar, gah daşdırar,
Dağdan gələn sellər onu. (2)

II

Dərələrdən, təpələrdən
Gurhagurla axar, keçər. (2)
Bənövşəli sahillərə
Heyran-heyran baxar, keçər. (2)

III

İçer onun buz suyundan
Sahillərin reyhanları. (2)
Xoş yerişli, xoş baxışlı
Azərbaycan ceyranları.

6/8 ზომის ტაქტში 6 მერვედი ნოტი თავსდება. სიმღერა „სამურის“ მელოდიაშიც მერვედი, მეოთხედი დი წერტილიანი მეოთხედი ნოტებია გამოყენებული.

მოვისმინოთ მუსიკა

თესნიფი „ბაიათი–ისფაპანი“

მუღამი „ბაიათი–შირაზი“ აზერბაიჯანული მუღამების ძირითად შვიდეულში შედის. მოვისმინოთ თესნიფი „ბაიათი ისფაპანი“, რომელიც მის ერთ–ერთ ნაწილს შეადგენს და ყურადღება მივაქციოთ მასში მუსიკის განვითარებას.

მუსიკალური ლექსიკონი

თესნიფი – რომანსის ხასიათის ვოკალური ნაწარმოები, რომელიც მუღამის ნაწილებს შორის სრულდება.

მუღამის ტრიო. მომღერალი ალიმ გასიმოვი

შეკითხვები

- რას ნიშნავს მუსიკალური განვითარება?
- ვინ არიან სიმღერა „სამურის“ ავტორები?
- როგორ ვითარდება მუსიკა „სამურში“?
- რა არის თესნიფი?
- როგორ ვითარდება მუსიკა თესნიფში „ბაიათი–ისფაპანი“?

თემა 21

ხალხური მუსიკა ევროპელი და რუსი კომპოზიტორების შემოქმედებაში

მსოფლიოს კომპოზიტორები თავიანთ შემოქმედებაში ყოველთვის იყენებდნენ ხალხური მუსიკის ნიმუშებს. მრავალი წლის წინ ფრანგმა კომპოზიტორმა ჟან ბატისტ ლულიმ გამოიყენა რა ფრანგული ცეკვა „გავოთი“, რომელსაც ფრანგები ზეიმებსა და სახალხო დღესასწაულებზე ასრულებს, ამავე სახელწოდების შესანიშნავი ნაწარმოები შექმნა. შემდეგში ეს ცეკვა საფრანგეთის მეფის სასახლეში სრულდებოდა. დარბაზის ერი მის მელოდიაზე

ცეკვავდა. „გავოთი“ მსუბუქი და ნაზი ცეკვაა. ეს ცეკვაც, როგორც უკვე ვიცით, სამი ნაწილისაგან შედგება. მისი სწრაფტემპიანი I და III ნაწილი იდენტურია. II ნაწილი ხასიათით განსხვავებულია.

მოდით მოვისმინოთ ერთი ფრაგმენტი ჟან ბატისტ ლულის „გავოთიდან“

Cold

მეორე კლასიდან ვიცით, რომ დიდმა რუსმა კომპოზიტორმა მ. ი. გლინკამ გამოიყენა რა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის „კლდის ძირში ფრინველი ვყოფილვიყავი“ –ს მუსიკა, ოპერაში „რუსლანი და ლუდმილა“, „ირანელი გოგონების გუნდი“ შექმნა. მოდით მოვისმინოთ გუნდი აღნიშნული ოპერიდან. მერე კი წავიკითხოთ ჩვენი ხალხური სიმღერის ნოტები.

Marş tempində

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

VETEN

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.*

Vətən! Eşqinlə qazanırıq zəfərlər,
Dəyişir simasını hər gün kəndlər, şəhərlər.
Vətən! Adında olan məna dərindir,
Dünyada ən bəxtəvər sənin nəsillərindir.

აღაბაჯი რზაევა

ამ სიმღერას მარშული ხასიათის საზეიმო განწყობა გააჩნია. იგი დაწერილია მინორულ კილომტი 2/4 თვლაზე. . სიმღერაში მერვედ და მეთექვსმეტე ბგერებთან ერთად I და IX ტაქტებში ვხვდებით მერვედებსაც, რაც მას მარშის ხასიათს ანიჭებს. წერტილიან მერვედ ბგერას მისი გრძლიობის ნახევარი ემატება.

შეკითხვები

1. ცეკვა „გავოთი“ რომელ ხალხს ეკუთნის?
  2. რომელმა ფრანგმა კომპოზიტორმა შექმნა ამ სახელწოდების ნაწარმოები?
  3. რომელი აზერბაიჯანული სიმღერა გამოიყენა მ.ი. გლინკამ?
  4. ვინ არიან სიმღერა „საშობლოს“ ავტორები?
  5. სხვა რა შეგიძლია თქვა სიმღერა „საშობლოს“ შესახებ.

თემა 22

ხალხური მუსიკა აზერბაიჯანელი
კომპოზიტორების შემოქმედებაში

ჯერ მოვისმინოთ აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „მთის მწვერვალებს ზამთარში ათოვს“, რომელიც მხიარული კუპლეტისა და მისამღერისაგან შედგება, შემდეგ კი კომპოზიტორ მუსა მირზაევის საფორტეპიანო პიესა „გაზაფხულის მუზები“ ავაუდეროთ.

ამ ორი მუსიკალური ნაწარმოების შედარებისას ცხადი ხდება, რომ აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა კომპოზიტორ მუსა მირზაევის საფორტეპიანო ნაწარმოებში მრავალხმიანი ფორმით სრულდება. ესეიგი ერთხმიანი ხალხური სიმღერა საფორტეპიანო პიესაში ვითარდება და მრავალხმიან მუსიკად გვევლინება. იმის გამო, რომ ორივე ნაწარმოები ერთსა და იმავე მელოდიას ეფუძნება, მხიარულად ჟღერს. .

შევისწავლოთ აზალი სიმღერა

CANLI GUŞƏMİZ

*Musiqisi Midhəd Əhmədovun,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.*

I

Guşəmizdə göyərçin,
Toyuq, kæklik, qaz da var.
Onlara yemək verib,
Qulluq edir uşaqlar.

II

Bizim canlı guşədə
Vardır dovşan, var tülkü.
Toyuqlara hey baxır,
Yenə hiyləgər tülkü.

Nəqərat:
Hey baxır, hey baxır,
Yenə hiyləgər tülükü.

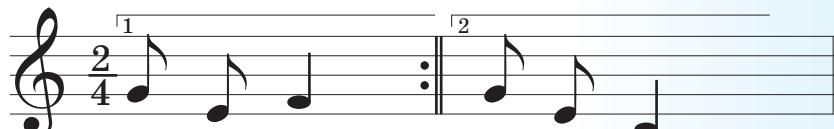
სიმღერა „ცოცხალი კუთხე“, რომელიც ბუნების დაცვას ეძღვნება, ორ განყოფილებიანია. ჯერ მისი ნაწილები ცალ-ცალკე შევისწავლოთ, შემდეგ შევეცადოთ ერთად შევასრულოთ.

ვოლტა

„ვოლტა“ იტალიური სიტყვაა და განმეორებას ნიშნავს.

თუ მელოდია მეორდება, იგი გამერებით რომ არ დაიჩროს, ვოლტას ნიშანს იყენებენ.

მაგალითად:

იმ მუსიკალურ ნაწარმოებებში, რომლებშიც ვოლტა იხმარება, მელოდია პირველად ვოლტას გარეშე მთლიანად სრულდება. განმეორებითი შესრულებისას კი, იმ ადგილის შეუსრულებლად, სადაც ვოლტა წერია, II ვოლტაზე გადადიან.

მუდამის ტრიო, რომელსაც გამოჩენილი აზერბაიჯანელი მომღერალი ჯაფარ გარიალდიოლლუ ხელმძღვანელობდა.

შეკითხვები

1. ვინ არიან სიმღერა „ცოცხალი კუთხის“ ავტორები?
2. რისთვის გამოიყენება ვოლტას ნიშანი?
3. სხვა რომელი ხალხური სიმღერა მოგისმენია კომპოზიტორთა შემოქმედებაში?

တော်မာ 23

აზერბაიჯანული მუსიკა და ნოვრუზის დღესასწაული

ზამთარი უკვე დასასრულს უახლოვდება. ნელ-ნელა თბება. მზის სითბო მატულობს, მიწა იღვიძებს, თოვლი დწება. დამდნარი თოვლი ცაში ორთქლდება და წვიმის სახით კვლავ მიწას უბრუნდება. სწორედ ეს თემაა ასახული კომპოზიტორ ფიქრეთ ამიროვის სიმღერაში „გაზაფხული მოდის“, რომელიც მან ზეინალ ჯაბარზადეს სიტყვებზე შექმნა.

BAHAR GÖLİR

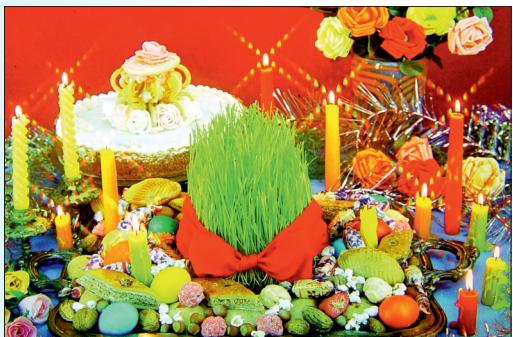
*Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Zeynal Cabbarzadənindir.*

Axar sular aşır, daşır,
Dağ, dərələr yaşıllaşır.
Sevincimiz həddən aşır,
Ay uşaqlar, xoş bahar gəlir!

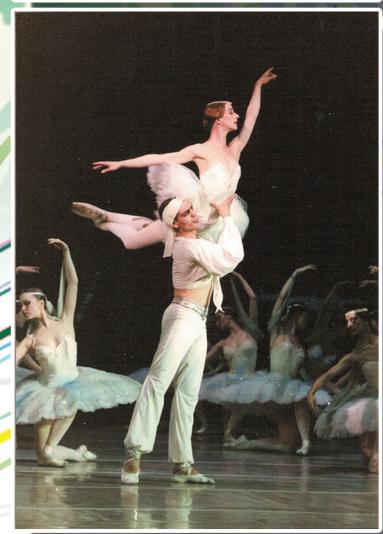
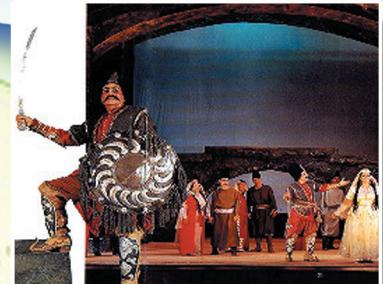
Dağda çoban çalır tütək,
Ot otlayır qoyun, inək.
Əsir sərin-sərin külək,
Ay uşaqlar, xoş bahar gəlir!

აზერბაიჯანელმა ხალხმა შექმნა ისეთი სიმღერები, როგორიცაა „ნოვრუზი“ და „ნოვრუზის ყვავილი“. ეს სიმღერები ეძღვნება ნოვრუზის დღესასწაულს, რომელიც მთელ თურქულ სამყაროში აღინიშნება. „ნოვრუზი“ ახალ დღეს ნიშნავს. ანუ ნოვრუზ ბაირამის მოსვლა აღმოსავლეთში აღინიშნება, როგორც ახალი წლის დადგომა.

მოდით, ეს ცეკვა მოვისმინოთ და ერთად ვიცეკოროთ.

ვარიაცია მუსიკის განვითარება

თემა 24

ვარიაცია მუსიკაში

ვარიაცია ლათინური სიტყვაა. იგი ძირითადი მუსიკალური თემისა და მისი სხვადასხვა ნაწილების შეცვლასა და გამეორებას ნიშნავს. მაგალითად ერთი ადამიანი პლაზუზე, სახალხო დღესასწაულებსა თუ სკოლაში სხვადასხვა ტანსაცმელს იცვამს. ამ დროს მხოლოდ ტანსაცმელი იცვლება, ადამიანი კი იგივე რჩება. ვარიაციაც, როგორც მუსიკალური ჟანრი, ასე უნდა გავიგოთ. კომპოზიტორი ჯერ ძალზედ სადა მუსიკალურ წინადადებას ქმნის. მერე კი ამ წინადადებას სხვადასხვანაირად ავითარებს. ამას ვარიაციას უწოდებენ.

ერთ—ერთი საშუალება, რომელიც აზერბაიჯანულ ხალხურ მუსიკასთან მიმართებაში გამოიყენება, ეს არის მისი გარკვეულად სახეშეცვლილი ფორმით გამოყენება, ანუ მისი ვარიაციები.

აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის „იქროლე ქაროს“ მელოდია სწორედ ვარიაციის მეთოდით ვითარდება. სიმღერის პირველი და მეორე წინადადება ოთხ—ოთხი ტაქტისაგან შედგება. პირველი წინადადებაა:

*Ay bu yerlər, sərin yerlər,
Əs, ey gilavar, gilavar.*

სიმღერის მელოდიის მეორე წინადადება პირველის ოდნავ შეცვლილი, ანუ ვარიაციული ფორმაა:

*Ay boyverməz dərin yerlər,
Əs, ey gilavar, gilavar.*

სიმღერის მელოდიის მესამე წინადადება კი ექვსი ტაქტისაგან შედგება და მეორე წინადადების გარკვეული ცვლილების შედეგად იქმნება.

*Ay gətir xəbərin ellər,
Əs, ey gilavar, gilavar,
Ay xoş gilavar, gilavar.*

როგორც ხედავთ, ნახევარი სიმღერის განმავლობაში ორჯერაა ვარიაცია გამოყენებული. მესამე კუპლეტის სიტყვები:

*Bağça-barın iyi gəlir,
Əs, ey gilavar, gilavar.
Heyva, narın iyi gəlir,
Əs, ey gilavar, gilavar.
Səndən vətən iyi gəlir,
Əs, ey gilavar, gilavar,
Ay xoş gilavar, gilavar.*

სიმღერის მეორე კუპლეტიც პირველი კუპლეტივით სრულდება.

აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „იელელი“ უძველეს დროშია შექმნილი. იმის გამო, რომ ეს სიმღერა საცეკვაო ხასიათისაა, მას სიმღერა ცეკვასაც უწოდებენ. როგორც წესი, ამ სიმღერას გოგონები მღერიან და ცეკვავენ. სიმღერაში გამოყენებულია მერვედი, მეოთხედი, წერტილიანი მეოთხედი, ნოტები და მეოთხედი პაუზები. მოვისმინოთ ეს სიმღერა, შემდეგ ნოტებით ვიმღეროთ და ვიცევოთ. სიმღერა „იელელი“ 6/8 ზომისაა, სწრაფ ტემპსა და მხიარულ ხასიათს შეიცავს.

მუსიკალური ლექსიკონი

აზერბაიჯანული ხალხური მუსიკა – ხალხური სიმღერები, ცეკვები, თესნიფები, დირინგები, აშუღური მუსიკა და სხვა.

„იელალი“ – საცეკვაო ხასიათის აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა ვარიაცია – მცირე მუსიკალური ფრაგმენტის სხვადასხვა ვარიანტით განვითარება და აუდირება.

შეკითხვები

- რას ნიშნავს ვარიაცია მუსიკაში?
- როგორ ვითარდება მუსიკა აზერბაიჯანულ ხალხურ სიმღერაში „იქროლე, ქარო“?
- როგორი ხასიათისაა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „იელალი“.

თემა 25

ხალხური ცეკვები და ვარიაციები

აზერბაიჯანელ ხალხს მრავალი საცეკვაო მელოდია გააჩნია. სახალხო ხელოვანნი, რომლებიც ამ მელოდიებს ქმნიან, ჯერ 4, ან 8 ტაქტიან მელოდიებს ქმნიან. შემდეგ კი ინარჩუნებენ რა ძირითად ინტონაციას, სხვადასხვა ვარიაციების მეშვეობით ავითარებენ მელოდიას.

ჩვენ მეორე კლასში უკვე მოვისმინეთ ძველი აზერბაიჯანული ცეკვა „შალახო“ და ვიცეკვეთ კიდეც. ამ გაკვეთილზე კი ჯერ “ შალახოს“ ძირითადი მელოდია მოვისმინოთ, შემდეგ კი ნოტებით წავიკითხოთ ახალი ვარიაციებით განვითარებული ვარიანტი.

ცეკვა „შალახოს“ ცვალებადი ზომა $\frac{3}{4}$ (6/8) გააჩნია. ანუ ამ ცეკვის
 ტაქტები $\frac{3}{4}$ და 6/8 ზომის შესაბამისად მუდმივად იცვლება. ეს ცეკვა
 ძველ აზერბაიჯანში, კერძოდ კი აბშერონში ფართოდ იყო
 გავრცელებული. მისი სახელი წარმოიშვა სიტყვიდან „შალა“, რაც აზერბაიჯანულად
 შეშის კონას ნიშნავს. იმის გამო, რომ „შალახო“ სწრაფი ტემპისაა, მას, როგორც წესი
 კაცები ცეკვავდნენ.

მარტი, აპრილი და მაისი გაზაფხულის თვეებია. ამ პერიოდში სისხლი დუღს და მათი განწყობაც ამაღლებულია. ფიქრეთ ამიროვის „ლირიკული ცეკვაც“ სწორედ ასეთ განწყობას გადმოსცემს.

ამ საფორტეპიანო ნაწარმოებს ცოცხალი ტემპი და 2/4 სატაქტო ზომა გააჩნია. მიუხედავად იმისა, რომ სი მინორულ ტონალობაში ჟღერს, მხიარული ხასიათისაა. ცეკვის პირველი ორი ტაქტი მფ (მეცო-ფორტე), მეორე ორი ტაქტი კი პ (პიანო) ნიუანსით ჟღერს.

GƏL, AY SIĞIRÇIN

*Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.*

I

Gözləyirəm mən səni,
Hardasan, ay sığırçın?
Mən ki yuva qurmuşam,
Nə zamanıdır sənincin.

II

Nə vaxtadək mən səni
Gözləyim, ay sığırçın?
Gəl, səni gözüm üstə
Bəsləyim, ay sığırçın!

Nəqərat:

Dəcəl uşaqlar kimi,
Mən səni qorxutmaram.
Balaların olanda,
Yuvandan ucurtmaram.

Nəqərat:

Dəcəl uşaqlar kimi,
Mən səni qorxutmaram.
Balaların olanda,
Yuvandan ucurtmaram.

შეკითხვები

1. ვინაა ავტორი სიმღერისა „მოდი, შაშვოს“?
  2. რა შეგიძლია თქვა ამ სიმღერის შესახებ?
  3. ვინაა საფორტეპიანო პიესა „ლირიკული ცეკვის“ ავტორი და რა შეგიძლია თქვა ამ ნაწარმოების შესახებ?
  4. როგორ გამოიყენება ვარიაცია აზერბაიჯანული ცეკვა „შალახოს“ განვითარებაში?

თემა 26

აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერები და ვარიაცია

კომპოზიტორმა ელნარა დადაშოვამ გამოიყენა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „ყანჩა ხეზე“ და შექმნა ვარიაცია, რომელიც გუნდურად იმღერება. ამ სიმღერის მელოდია ჯერ უსიტყოდ, ერთი ხმით, მერე კანონით, მესამედ კი ორხმიანად სრულდება.

მოვისმინოთ მუსიკა

მოვისმინოთ კომპოზიტორ მუსა მირზაევის „ლირიკული ვარიაცია“

მუსიკალური ლექსიკონი

კანონი – ერთი მელოდიის დაგვიანების მეთოდით მეორე ხმის მიერ შესრულება.

ლირიკული მელოდია – მშვიდი და ნელი ჟღერადობის მუსიკა

გუნდური კოლექტივი – ამა თუ იმ ვოკალისტ შემსრულებელთა ჯგუფი.

სოპრანო – ქალის მაღალი ხმა

ალტი – ქალის დაბალი ხმა

კვლავ ორხმიანი სიმღერა ვიმღეროთ

კომპოზიტორ ჯავანშირ გულიევის „სამშობლოს მარში“ ერთხმიანობის პარალელურად ორხმიანიცაა. აქ სოპრანო (გოგონები), ალტი (ბიჭები) ორხმიან გუნდურ სიმღერას ასრულებენ.

ამ სიმღერის სიტყვები პოეტ რაფაელ ჰუსეინოვს ეკუთვნის. სიმღერა, რომელიც $2/4$ სატაქტო ზომითაა დაწერილი და მარშის ხასიათს ატარებს, თავისი ხალხური სულისკვეთების გამო ადვილად დასამახსოვრებელია.

VƏTƏN MARŞI

*Musiqisi Cavanşir Quliyevin,
sözləri Rəfael Hüseynovundur.*

Qüvvət al hər gülündən,
Qüvvət al sünbüldündən.
Qönçə, çiçək də Vətən,
Duz da, çörək də Vətən.

I სოპრანო

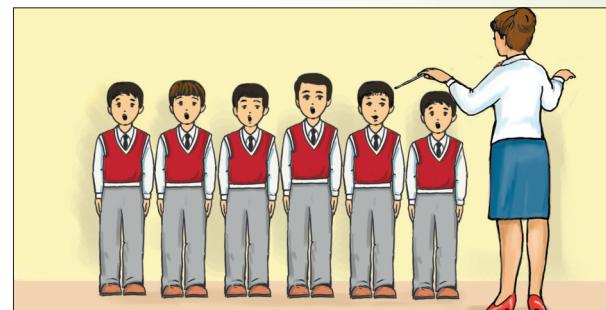
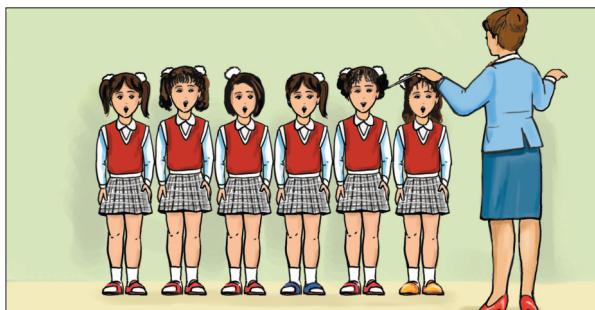
II სოპრანო

I მეცოსოპრანო

II მეცოსოპრანო

Nəqarət:

Qüvvət alaqtı Vətəndən,
Bizə «bala» deyəndən,
Doyulmazdır can Vətən!
Vətən sənsən, Vətən mən.
Ucal, ucal, can Vətən,
Can sənə qurban Vətən!

Şəxsiyyətlər

1. ვინაა „სამშობლოს მარშის“ ავტორი?
2. რა შეგიძლია თქვა ამ სიმღერის შესახებ?
3. რა შეგიძლია თქვა კომპოზიტორ ელნარა დადაშოვას ვოკალური ვარიაციის შესახებ?
4. გამოთქვი აზრი მუსა მირზაევის „ლირიკული ვარიაციის“ შესახებ.

ვარიაცია და მუსიკის განვითარება

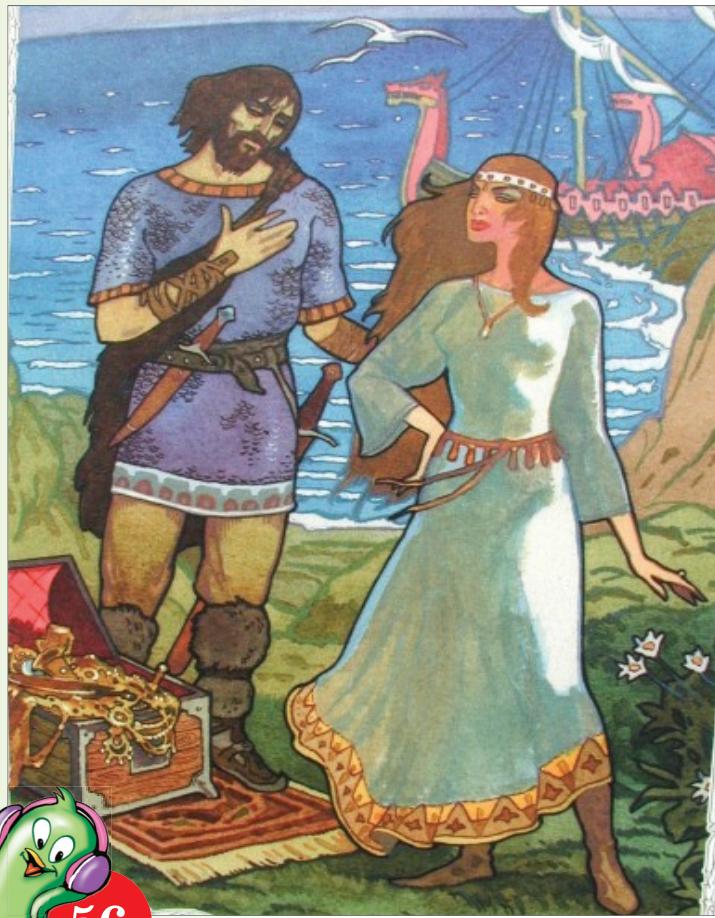
რიხარდ
შტრაუსი

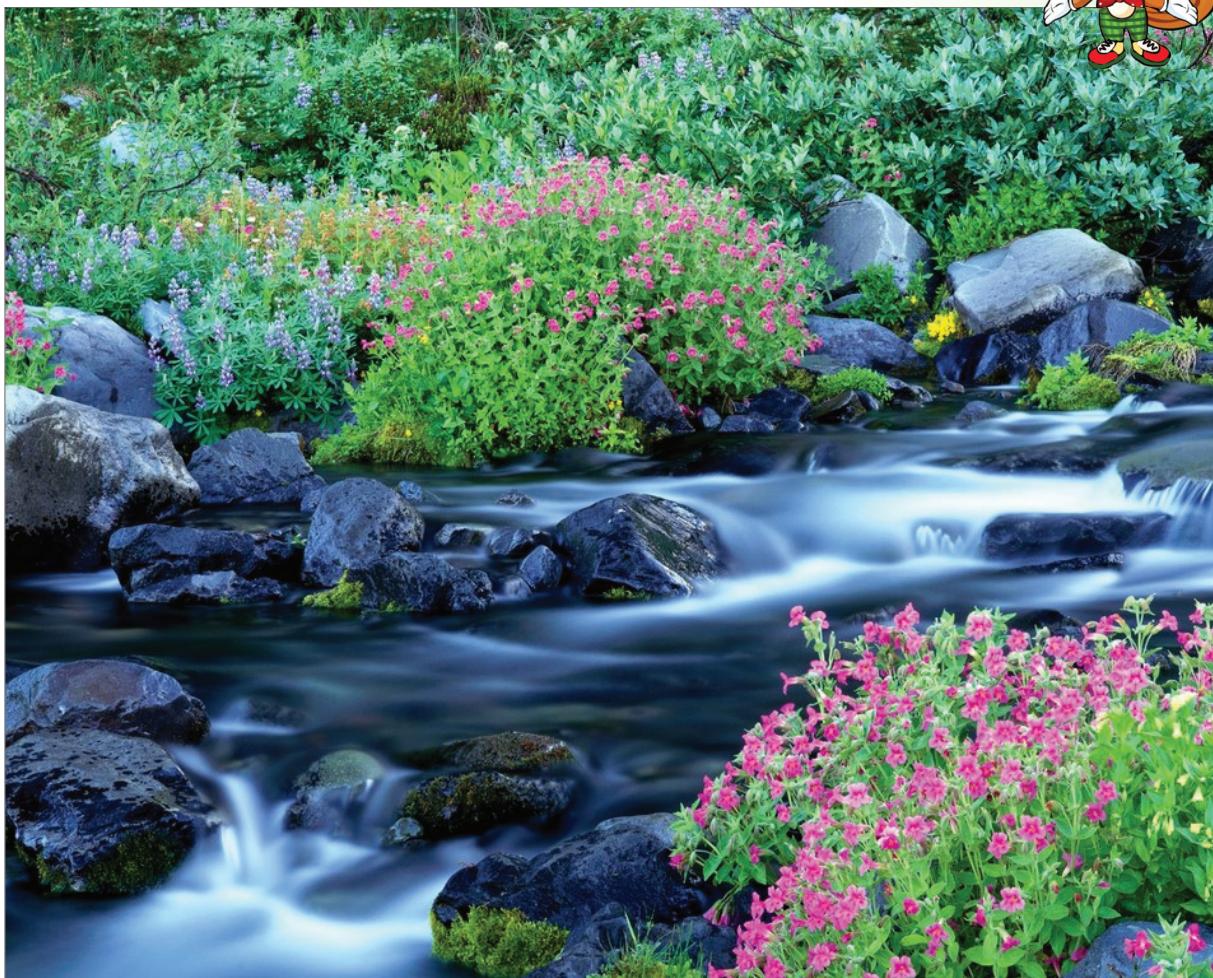
„ვარიაციებში“ ძირითად თემად იღებს აზერბაიჯანულ ხალხურ სიმღერას „იყვავილა“ და მას სხვადასხვა ვარიაციებში აეითარებს.

ახლა კი მოდით, მოვისმინოთ ეს ვარიაცია და დავაკვირდეთ კომპოზიტორი რომელი გზებით ავითარებს აღნიშნულ ხალხურ სიმღერას.

ერთი და იგივე სიმღერა შეიძლება სხვადასხვა ტემპით შევასრულოთ და ვარიაციები მივიღოთ. მაგალითად, „კლდის ძირას ფრინველი ვყოფილვიყავი“, სინამდვილეში ლად მელოდიაზე აგებული სიმღერაა. თუმცა გლინკამ თავის „რუსლანსა და ლუდმილაში“ იგი წყნარი ტემპის მელოდიად აქცია. ავსტრიელმა კომპოზიტორმა რიხარდ შტრაუსმა კი ამ მელოდიას მარშის ხასიათი მიანიჭა. ანუ ერთი და იგივე მელოდია შეიძლება აუდერდეს სხვადასხვა ტემპითა და ხასიათით.

კომპოზიტორმა ჯაპანგირ ჯაპანგიროვმა სიმღერაში, რომელიც მირზა ალაქბარ საბირის ლექსზე შექმნა, პირველი, მეორე და მესამე წინადადები სწორედ ვარიაციის წესით განვითარა.

YAZ GÜNLƏRİ

*Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri Mirzə Ələkbər Sabirindir.*

I

Gəl-gəl, a yaz günləri,
İlin əziz günləri.
Dağda ərit qarları,
Bağda ərit qarları.

II

Çaylar daşib, sel olsun
Taxıllar tel-tel olsun.
Ağaclar açsın çiçək,
Yarpağı ləçək-ləçək.

ŞƏXSIYYƏT

1. რա ჰქონია სიმღერას, რომელიც კომპოზიტორმა მ. მირზაევმა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის „იყვავილას“ საფუძველზე შექმნა?
2. რომელმა კომპოზიტორებმა გამოიყენეს აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „კლდის მირას ფრინველი ვყოფილვიყავი“?
3. ვინ არიან „გაზაფხულის დღეების“ ავტორები?

ତଥାମା 28

მუსიკის განვითარება და კილოური ცვლილებები

კომპოზიტორები ხშირად სიმღერას
მაჟორისა და მინორის მონაცვლეობით
ავითარებენ. გარა გარაევის საფორტეპიანო
პიესაში „მხიარული ამბავი“ მაჟორული და
მინორული თილოები ერთმანეთს ორგანულად
ენაცვლებიან. ეს ჩრდილისა და სინათლის
მონაცვლეობას ჰგავს. გარაევი თავის სხვა
ნაწარმოებებშიც, სიმფონიურ და კინო
ფილმებისთვის დაწერილ მუსიკებშიც,
მათშორის „შვიდ ლამაზმანსა“ და ბალეტებშიც
– „მეხმაციმ გზებზე“ – იმავე მეტოდს მიმართავს.

მუსიკალური ლექსიკონი

**მაჟორული კილო – მხიარული
მინორული კილო – სუვდიანი**

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

MƏKTƏBLİLƏR MAHNISI

*Musiqisi İsmayıł Quliyevin,
sözləri Ənvər Əlibəylinindir.*

I

Azad, xoşbəxt uşaqlarıq,
Aşır-daşır sevincimiz.
Böyüklərlə bir sərada,
Gələcəyə gedirik biz.

III

Çalışırıq yorulmadan,
«Əla» qiymət alırıq biz.
Məktəbyanı sahələrdə,
Yasıl bağlar salırıq biz.

Nəqərat:

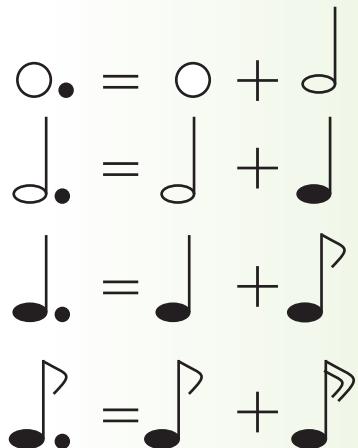
Vətənin şən nəsliyik biz,
Dostumuzdur kitab, dəftər.
Bizdən razi qalır hər vaxt,
İmtahanda müəllimlər.

წერტილიანი ნოტები

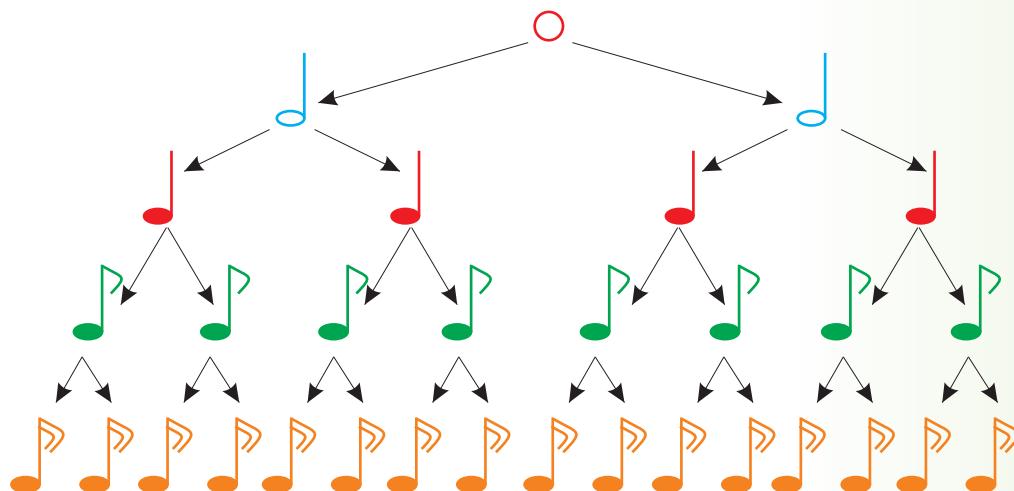
თუ წერტილი ნოტის მარჯვნივ დაისმის, მაშინ მის გრძელობას ამ ნოტის გრძელობის ნახევარიც ემატება. ანუ თუ წერტილი მთლიანი ნოტის მარჯვნივ დაისმის, მაშინ მისი გრძელობა ნახევარი ნოტით მოიმატებს, თუ ნახევარ ნოტთან დაისმის, გრძელობა მეოთხედი ნოტით, ხოლო თუ წერტილი მეოთხედი ნოტის მარჯვნივ დაისმის, მაშინ მისი გრძელობა მერვედი ნოტით მოიმატებს, მერვედ ნოტთან დასმის შემთხვევაში კი გრძელობა მეთექვსმეტედი ნოტით გაიზრდება.

ნოტების საზომები

$$\textcircled{O} - \text{მთლიანი ნოტი}$$

$$\textcircled{O} = 2 \text{ } \textcircled{\text{J}} = 4 \text{ } \textcircled{\text{J}} = 8 \text{ } \textcircled{\text{P}} = 16 \text{ } \textcircled{\text{D}}$$

შეკითხვები

1. რომელ ნოტებს იცნობ და რა არის მათი განმასხვავებელი ნიშნები?
2. გარა გარაევი თავის საფორთხეპიანო პიესაში „მხიარული ამბავი“ რომელ მეთოდს მიართავს მუსიკის განვითარებისათვის?
3. ვინ არიან სიმღერა „მოსწავლეების“ ავტორები?
4. რომელ სანოტო საზომებს იცნობ?

တော် 29

დედის სახე აზერბაიჯანელი კომპოზიტორების შემოქმედებაში

აზერბაიჯანელი კომპოზიტორებიდან ჯაპანგირ ჯაპანგირვის, ოქთაი ზულფიგაროვის, საიდ რუსთამოვის, რაშიდ შეფეგის, ოქთაი რაჯაბოვისა და სხვათა შემოქმედებაში გვხვდება დედისადმი მიძღვნილი სიმღერები. დედისადმი მიძღვნილი სიმღერებიდან, რომლებიც ბავშვებისთვისაა გათვალისწინებული, ერთ-ერთი საყურადღებო გახლავთ კომპოზიტორ რაშიდ შეფეგის მიერ პოეტ მედინე გულგუნის ლექსზე შექმნილი სიმღერა „დედაჩემი“. სიმღერა მხიარული ხასიათისაა და დაწერილია მაჟორში, 2/4 ზომაში.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

MƏNİM ANAM

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Mədinə Gülgünündür.*

Laylay çalar səhər-axşam,
Məhəbbətlə mənim anam.
Bir sözüm var bu gün sənə,
Məni dinlə, mənim anam!

Unutmarıq bir an səni,
Daim görək cavan səni.
Ucaldacaq dövran səni,
İldən-ilə, mənim anam!

Sən bağbansan, biz gül-çiçək,
Şöhrətindir halal əmək.
Sənin kimi gözəl, göyçək,
Yoxdur hələ, mənim anam.

შეკითხვები

1. რა შეგიძლია თქვა სიმღერაზე „დედაჩემი“?
2. რა შეგიძლია თქვა ხალხური ცეკვაზე „ყაზახი“?
3. რომელმა აზერბაიჯანელმა კომპოზიტორმა შექმნა სიმფონიური მუსიკა ცეკვა „ყაზახისაგან“?

სტროფი და ვარიაცია

ჩვენ უკვე გავეცანით რონდოსა და ვარიაციის აგებულებას. ასე, რომ რონდოს აგებულების ნაწარმოებში ყოველი ახალი მელოდია წინა მელოდიის კონტრასტულია.. იმ ნაწარმოებებში კი, რომლებსაც ვარიაციული აგებულება აქვთ, მელოდია იცვლება, ოღონდ წინააღმდეგობრიობა არ წარმოიშობა. ერთი და იგივე სიმღერა შეიძლება აუღერდეს როგორც სიმღერის, ასევე ცეკვისა და მარშის ტემპში.

კიდევ ერთხელ მოვისმინოთ და შევასრულოთ კომპოზიტორ ელნარა დადაშოვას საბავშვო გუნდისათვის დაწერილი სიმღერა „ყანჩა ხეზე“, რომელიც მან აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის თემაზე შექმნა.

რადგან ვარიაციას უკვე ვიცნობთ, მოვისმიგოთ „გულშანის ვარიაცია“ კომპოზიტორ სულთან ჰაჯიევის ბალეტიდან „გულშანი“.

ცნობლი ნორვეგიელი კომპოზიტორის ედვარდ გრიგის მიერ სპექტაკლისათვის- „პერ-გიუტი“ - დაწერილმა მუსიკამ შემდეგში იგი მთელ მსოფლიოს გააცნო. სიმფონიური სუიტა „პერ-გიუტი“ რამდენიმე ნაწილისაგან შედგება. ერთ-ერთ მათგანს „დილა“ ეწოდება. კომპოზიტორმა აღნიშნულ პოესამიც სწორედ ვარაციულ აგებულებას მიმართა. მოდით მოვისმინოთ და გავარკვიოთ მასში მიმდინარე მელოდიური მონაცვლეობა.

ახლა კი წავიკითხოთ აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „მთებო!“ ჯერ ნოტებით, შეტდეგ კი სიტყვასიტყვით.

A DAĞLAR!

(Azərbaycan xalq mahnisi)

A dağlar, qızılgül oyum-oyum,
A dağlar, dərim qoynuna qoyum,
Bacım dəsmalına gül dəstə bağlar.

აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერების მელოდიასა და სიტყვებს, როგორც წესი სახალხო მუსიკოსები— აშუღები და მომღურლები ქმნიდნენ. შემდეგ ეს სიმღერები სახალხო ზეიმებზე ქლერდა და ხალხში ვრცელდებოდა.

შევითხვები

- რა შეგიძლია თქვა სიმღერა „მთებოს“ შესახებ?
- რა განსხვავებაა ვარიაციასა და რონდოს შორის?

გაზაფხულის თემა მუსიკაში

წელიწადში ოთხი დრო არსებობს: გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა და ზამთარი. უკვე გაზაფხულის მესამე თვე, ანუ მაისია. სულ მალე საზაფხულო არდადეგები დადგება. გაზაფხულში შედის სამი თვე; მარტი, აპრილი და მაისი. ახლა კი მოდით მოვისმინოთ კომპოზიტორ შაფიგა ახუნდოვას სიმღერა, რომელსაც „მაისი“ ეწოდება.

MAY

*Musiqisi Şəfiqə Axundovanın
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.*

I

Uçur mayın böcəyi,
Gəzir gülü, çiçəyi.
Fəsillərin göyçəyi,
Atlas donlu ay gəlir
Gülərüzlu may gəlir

II

Bir adətdir həmişə,
Solan zaman bənövşə
Qonar qızılgül döşə.
Hər nübardan pay gəlir,
Gülərüzlu may gəlir.

Nəqərat:

Dərə gülür, dağ gülür,
Göydən şəfəq tökülür.
Sevincindən daşan Kür
Salıb bir haray gəlir,
Gülərüzlü may gəlir.

აზერბაიჯანელმა კომპოზიტორმა მუსა მირზაევმა შექმნა საფორტეპიანო ნაწარმოები, რომელსაც „გაზაფხულის მუზები“ ეწოდება. მასში გამოყენებულია აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „მთათა მწვერვალი“. ეს მუსიკა ცეკვა „იალლის“ ძლიერ ჰგავს. ამიტომაც როცა ამ ცეკვას ასრულებენ, ქალები და კაცები ხელიხელ ჩაკიდებულები მელოდიის რიტმის შესაბამისად უვლიან წრეს.

ଶ୍ରୀକୃତ୍ତବ୍ୟାଧି

1. წელიწადის რომელ დროს ეძღვნება სიმღერა „მაისი“?
  2. ვინ არიან სიმღერა „მაისის“ „ავტორები?
  3. რომელი აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერაა
გამოყენებული მუსა მირზაევის საფორტეპიანო პიესაში
„გაზაფხულის მუზები“

განვლილი თემების განმეორება

1. მზადება კლასის კონცერტი.
2. ვიმეორებ, და გავიხსენოთ მუსიკალური თვალსაზრისით.

მუსიკა ლექსიკონი მოსწავლე

ანტრაქტი— შესვენება სპექტაკლის დროს მოქმედებებს შორის

არია— აგებულების თვალსაზრისით დასრულებული ეპიზოდი, სიმფონიური ორკესტრის თანხლებით ერთი ვოკალისტის მიერ შესრულებული მუსიკალური ნომერი

ბარტონი— ბერძნული სიტყვაა, მძიმე ტონს ნიშნავს. (ბასსა და ტენორს შორის შუალედური მამაკაცის ხმა)

დირიჟორი— ფრანგული სიტყვაა, მმართველს, წარმართველს ნიშნავს. პიროვნება, რომელიც მუსიკალურ კოლექტივებს (ორკესტრი, გუნდი, სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლები, საოპერო და საბალეტო სპექტაკლები) ხელმძღვანელობს და წპრმართავს მათ

დუეტი— ლათინური სიტყვაა, ორს ნიშნავს. ანსამბლი, რომელიც ორი კაცისაგან შედგება. ოპერაში, ორატორიასა და კანტანტაში ვოკალური ანსამბლის სახეობა

ფინალი— დიდი ფორმის მუსიკალური ნაწარმოების (სონატას, სიმფონიის, კონცერტის, ტრიოს, კვარტეტისა და სხვა) დასასრული

გუნდი— ვოკალური მუსიკის შემსრულებელთა კოლექტივი

ქორმეისტერი— გუნდის დირიჟორი, გუნდის ხელმძღვანელი

ინტერვალი— ლათინური სიტყვაა, შუალედს, მანძილს ნიშნავს. მუსიკაში ორ ხმას შორის (მაღალი ხმა, დაბალი ხმა) მანძილი. არსებობს ინტერვალების ორი სახეობა: а) მეთოდური ინტერვალი, ბ) ჰარმონიული ინტერვალი.

თუ ინტერვალის წარმომშლბი ბგერები ცალ-ცალკე ჟღერს, ასეთ ინტერვალს მეთოდურ ინტერვალს უწოდებენ. როცა ორი ხმა ერთდროულად ჟღერს, მაშინ ჰარმონიული ინტერვალი წარმოიშობა. ძირითადი ინტერვალები ესენია: პრიმა, სეკუნდა, ტერცია, კსარლა, კვანტა, კვინტია, სექსტა, სეპტიმა, ოქტავა

კამერული მუსიკა — მუსიკალურ შემსრულებელთა მცირე ჯგუფი სათვის(დუეტი, ტრიო, კვარტეტი და სხვა) შექმნილი ინსტრუმენტული, ან ვოკალური მუსქვა

გავოთი— ძველი ფრანგული ცეკვაა. XVI წარმოიშვა და XVII–XVIII საუკუნეებში დასავლეთ ევროპაში დიდი პოპულარობა მოიპოვა

ლეგატო— ნიშანი, რომელიც სხვადასხვა ტონალობის ბგერებს აერთიანებს

ლიგა— ნიშანი, რომელიც ერთი ტონალობის ნოტებს აერთიანებს

ორკესტრი— დიდი მუსიკალური კოლექტივი. არსებობს ორკესტრის სხვადასხვა სახეობანი: სიმფონიური ორკესტრი, სიმებიანი ორკესტრი და სხვა

პაუზა— შესვენება, რომელსაც მუსიკალური ნაწარმოებების შესრულების დროს მიმართავენ.

თვითონეულ საზომს თავისი პაუზა გააჩნია

პიანო— იტალიურად წყნარს ნიშნავს

სიმფონია — დიდი მოცულობის მუსიკალური ნაწარმოები, რომელიც იქმნება სიმფონიური ორკესტრისათვის. იგი ძირითადად ოთხი ნაწილისაგან შედგება

სონატა — ინსტრუმენტული მუსიკალური ჟანრი

Sədīyəbəllə

Məqələlərinə Səmədliyərən Əvəzə Mərşidi

1. Aşərəbəaixəbəlləri əvəzəni qazanmaq üçün əməkdaşlığı, rəməmətliyəni və səbəbəni təqdim etməyi təklif etməyi və təqdim etməyi.	6
2. Ərəbəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi təklif etməyi.	8
3. Ərəbəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi təklif etməyi.	10
4. Aşərəbəaixəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi təklif etməyi.	12
5. Məqələlərinə əvəzəni təqdim etməyi.	14
6. Ərəbəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	16
7. Ərəbəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	18
8. Ərəbəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	20

Rəməmətliyəni əvəzəni təqdim etməyi

9. Rəməmətliyəni əvəzəni təqdim etməyi.	22
10. Səmədliyərən əvəzəni təqdim etməyi.	24
11. Rəməmətliyəni əvəzəni təqdim etməyi.	26
12. Ərəbəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	28
13. Aşərəbəaixəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	29
14. Rəməmətliyəni əvəzəni təqdim etməyi.	30

İnförməcələrinə əvəzəni təqdim etməyi

15. İnförməcələrinə əvəzəni təqdim etməyi.	32
16. Gələnəməsi əvəzəni təqdim etməyi.	34
17. Məqələlərinə əvəzəni təqdim etməyi.	36
18. Gələnəməsi əvəzəni təqdim etməyi.	38
19. Ərəbəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	40
20. Məqələlərinə əvəzəni təqdim etməyi.	42
21. Ərəbəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	44
22. Ərəbəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	46
23. Aşərəbəaixəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	48

Vaşarlaçlılıq əvəzəni təqdim etməyi

24. Vaşarlaçlılıq əvəzəni təqdim etməyi.	50
25. Ərəbəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	52
26. Aşərəbəaixəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	54
27. Vaşarlaçlılıq əvəzəni təqdim etməyi.	56
28. Məqələlərinə əvəzəni təqdim etməyi.	58
29. Ərəbəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	60
30. Ərəbəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	61
31. Ərəbəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	62
32. Ərəbəbəlləri əvəzəni təqdim etməyi.	63

MUSIQİ

Ümumtəhsil məktəblərinin 3-cü sinfi üçün

«Musiqi» fənni üzrə dərslik

Gürcü dilində

Bakı, «Təhsil», 2016.

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər:

Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov

Nazim Kazım oğlu Kazimov

Ofeliya Safa qızı İmanova

Tərcüməçi

İmir Məmmədli

Bədii və texniki redaktor

Abdulla Ələkbərov

Rəssamları

Nailə Zülfüqarova, Gündüz Ağayev

Kompüter tərtibatçıları

Aqil Əmrəhov, Təhmasib Mehdiyev

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin

05.07.2010-ci il tarixli 973 №-li

əmri ilə təsdiq edilmişdir.

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi - 2016

Kağız formatı 57x82¹/₈. Fiziki çap vərəqi 8,0. Səhifə sayı 64.

Sifariş 104. Tiraj 200. Pulsuz.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» MMC-nin mətbəəsində çap olunmuşdur.

PULSUZ